

ŠVIESA

LIEPA-RUGPIŪTIS-RUGSĖJIS, 1963

Turinys

1964 metų rinkimų perspektyvos. A. B. Salielis	65
Nėra žvėries baisesnio. Eil. J. Subatavičius	69
Iš pasaulinio moterų kongreso. Ieva T. Mizarienė ..	70
Puikus leidinys apie Sūduvos kraštą Dr. Antanas Petrika	75
Teka Nemunėlis. Eil. V. Žilvitis	78
Paleido vyšnia baltus dūmus. Eil. Alg. Skinkys	78
Bado žemėlapis ir žmonija. Albertas Laurinčiukas ...	79
Miesto veidas. Eil. Vladas Mozūriūnas	82
Šlovinga data lietuvių tautos istorijoje. St. Lazutka	83
Antano Strazdo kūryba ir liaudis. Jonas Riškus	86
Menas, religija ir mūsų gyvenimas. B. Genzelis	89
Lietuvai. Eil. Volodimiras Sosiura	91
O, laisve, tu laisve! Eil. J. Juška	91
Vilnius. Eil. Antanas Byras-Palanta	91
Majakovskis ir liet. literatūra. Dr. Antanas Petrika	92
Mocartas. Eil. V. Mykolaitis-Putinas	95

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park 17, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba. Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

No. 3

Liepa-rugpiūtis-rugsėjis (July-August-Sept.), 1963

XXIX

1964 metų rinkimų perspektyvos

A. B. SALIETIS

Šių metų liepos 4 dieną šalies sostinėje Washingtone įvyko nepaprastas reakcinių jėgų sambūris. Jo tikslas buvo pradėti vąjų už iškėlimą atsižymėjusio reacionieriaus senatoriaus Barry Goldwaterio iš Arizonos valstijos Respublikonų sąrašą prezidento vietai kandidatūros 1964 metų rinkimuose. Dar anksčiau Kalifornijos valstijos taip vadinami "Jaunieji respublikonai" atlaikė sąskridį, kuris audringai pasisakė už tą patį senatorių. O dabar per visą šalį reacioniai rateliai agituoja už senatoriaus Goldwaterio "draftavimą" į respublikonų prezidentinius kandidatus. Pats senatorius visur trankosi ir siūlo Amerikai "naują kursą", smerkia prezidentą Kenedį ir jo vyriausybę, primesdamas jai pataikavimą ir nuolankavimą Tarybų Sąjungai ir visam socialistiniam pasauliui.

Taip pat jau eina smarki agitacija už New Yorko valstijos gubernatoriaus Nelsono Rockefellerio "draftavimą" tai aukštai vietai. Jis perstatomas "liberališkojo" Respublikonų partijos sparno reprezentantu. Stora pabrėžiama, kad jei dar kaip, tai jo kandidatūra susilauktų ir visos valstijos darbo unijų (profesinių sąjungų) paramos, nes jo santykiai su organizuotų darbininkų vadovybe esą labai "draugiški". Rockefelleris irgi kritikuoja dabartinės administracijos

politiką. Ji esanti per švelni, permirkus nuolaidomis ir pataikavimais socialistiniam pasauliui. Ypač Rockefelleris puola prez. Kenedį už nesusidorojimą su Kuba.

Vadinasi, respublikonai jau pradėjo 1964 metų rinkiminę kampaniją, nors iki rinkimų dar gerokai daugiau kaip ištisi metai.

Demokratai daug laimingesni: jiems, kol kas, varžytis nereikia, nereikia kandidato ieškoti ir dėl jo rietis, nes jie jį jau turi prezidento Kenedžio asmenyje. Tik didžiausios nelaimės atveju, jei, pav., Kenedis numirtų, jiems kiltų kandidato klausimas.

Ryšium su tuo labai didelės istorinės reikšmės yra pasirodęs ir plačiai paskleistas Jungtinių Amerikos Valstijų Komunistų partijos vado Gus Hall pranešimas "Politinės partijos, politiniai judėjimai ir 1964 metų rinkimai" ("The Worker", June 23, 1963). Tai dokumentas, kuris aiškiai nušviečia Amerikos pažangiečiams kelią į ateinančius rinkimus ir apibūdina jų vaidmenį tuose rinkimuose. Su juo pravartu susipažinti.

Trečioji jėga, bet ne trečioji partija

Kaip žinia, Jungtinių Valstijų komunistai ir visi pažangiečiai seniai propaguoja trečiosios partijos idėją ir reikalą, — partijos, kurios, taip sakant, nugarkaulį sudarytų

mūsų organizuoti darbininkai, mūsų profesinės sąjungos. Jie seniai teigia, kad tokia partija būtinai reikalinga sulaužymui dviejų partijų — abiejų kapitalistinių — sistemoms.

Ar jie nūnai tos idėjos atsisako? Ne, neatsisako. Jie tebėra įsitikinę, kad anksčiau ar vėliau tokia trečioji partija turės atsirasti, turės susikurti. Bet konkrečiai, realistiškai žiūrint į visą nūdienę naminę ir tarptautinę situaciją, ar randasi rimtų perspektyvų tokiai partijai pasirodyti dar prieš 1964 metų rinkimus, kuri galėtų suvaidinti svarbų, nusveriamą vaidmenį tuose rinkimuose? Atsakymas, kol kas, tegali būti tik vienas: **tokių perspektyvų nesimato, nesiranda.** Stebuklais gi pažangiečiai, ypač komunistai netiki. Kokiomis nors nerealistiškomis iliuzijomis save maitinti reikštų save apgaudinėti ir apgaudinėti Amerikos darbininkų klasę ir visus dirbančiuosius.

Tačiau tai dar nereiškia, jog trečiosios partijos idėją reikia pamiršti arba galima pamiršti per šiuos rinkimus. Priešingai: rinkimus reikia panaudoti tos idėjos ugdymui. Trečioji partija neateis, neiškris iš giedro dangaus. Yra žmonių ir jėgų senosiose partijose, kurios pritaria trečiosios partijos reikalui. Yra žmonių ir jėgų už tų partijų ribų, kurios tai idėjai simpatizuoja. Nemaža tos idėjos įtaka profesinėse sąjungose, kovojančiose negrų masėse, taikos šalininkų gretose. Kaip tik rinkimai ir suteikia komunistams ir visiems pažangiečiams abelnai auksinę progą demaskuoti kapitalistines partijas ir tuos liaudies politinius sąjūdžius tose partijose ir už jų ribų ugdyti ir vystyti. Pav., iškeliant senųjų partijų kandidatus įvairiose valstijose bei miestuose reikia paremti kaip tik tuos žmones, kurie nesutinka su tų partijų vadovybe ir jų politika. Imant visą šalį, tokių žmonių pasitaikys nemažai. Visa mūsų rinkiminės kampanijos ugnis turi būti nukreipta prieš tokius aršiausius reakcionierius kaip senatoriai Goldwater, Dodd ir Keating. Hall savo pranešime nurodo, kad kaip tik šituo procesu kristalizuosis trečioji jėga dviejų partijų sistemos viduje ir ardys tos sistemos pagrindus.

Komunistų partijos vadas Gus Hall kreipia pažangiečių atidžią į **nepriklausomo**

Amerikos balsuotojo vaidmenį. Didžiausia klaida įsivaizduoti, jog visi mūsų piliečiai esą tik arba demokratai, arba respublikonai. Kaip tik priešingai: didelė balsuotojų masė nėra nei demokratai, nei respublikonai. Jie yra nepriklausomi, nepartiniai. Ir kaip tik šita balsuotojų masė nulemia rinkimų rezultatus.

Jokiu būdu negalima sutikti ir su ta nuomone, kuriai visa ta balsuotojų masė yra akla masė, nieko nenusimananti ir nieko negalvojanti masė. Mūsų istorija pilna pavyzdžių, kurie parodo, kad kaip tik šitas nepriklausomas balsuotojas yra užstojęs kelią ne vienam reakcionieriui laimėti rinkimus. Tai puikiai supranta senųjų kapitalistinių partijų vadovybė ir kiekvienais rinkimais daugiausia dėmesio kreipia į laimėjimą savo pusėn kaip tik nepriklausomo balsuotojo. Jam pataikauja, jo balso laimėjimui panaudoja pačias gudriausias priemones.

Taip lygiai ir 1964 rinkimuose kapitalistinės partijos ir jų kandidatai ryžtingiausiai stengsis laimėti nepriklausomų balsuotojų masę. Reikia žinoti, kad ant jos nė viena partija neturi monopolijos.

Politiniai sąjūdžiai partijų traukoje

Gus Hall kreipia pažangiečių dėmesį į kitą svarbią ir įdomią mūsų dviejų partijų sistemoje fenomeną. Jis parodo, kad yra tam tikri politiniai žmonių sąjūdžiai, kurie randasi tų kapitalistinių partijų traukoje (orbitoje), bet nėra tų partijų aparato dalimi. Tų sąjūdžių forma labai, labai įvairi, vietomis gerai organizuota, o vietomis be jokios organizacijos. Tai įvairūs vietiniai politiniai judėjimai formoje įvairių komitetų, draugijų, klubų, ratelių. Beveik kiekviename mieste, kiekvienoje apylinkėje susiduriame su labai skaitlingais tokiose formose judėjimais. Juk visur pilna negrų komitetų, darbininkų komitetų, moterų komitetų, taikos komitetų, jaunimo komitetų, mokytojų-tėvų komitetų ir t.t.

Viena, kaip tik šitie politiniai sąjūdžiai ne partijų viduje, bet jų orbitoje (traukoje) sudaro liaudies antimonopolistinį judėjimą, kaip tik jie sudaro tą jėgą, kuri anksčiau ar vėliau "ištrūks" iš senųjų partijų

orbitos ir taps dalimi nepriklausomos trečiosios partijos. Pažangiečių uždavinys juose darbuotis ir tą procesą pagreitinti.

Respublikonų partija

Ką gi parodo vėliausi įvykiai? Jie parodo, pasak Hall, kad "šita partija yra šandien daugiau negu bet kada pirmiau apsijungimas fanatiškiausių ultradešiniųjų ir agresyviškiausių Jungtinių Valstijų imperializmo ratelių. Šitą pavojingą santuoką puikiausiai pavaizduoja bičiulystė tarp Rockefellerio ir Goldwaterio", nors, kaip žinia, viešai jiedu vienas kitą gerokai pakritikuoja. Tačiau negalima sakyti, kad net ir toje partijoje šita kraštutiniausių reakcionierių ir agresyviškiausių imperialistų kombinuotė neturi jokio pasipriešinimo. Pavyzdžiui gali patarnauti kad ir senatorius Kuchel iš Kalifornijos. Jis labai susirūpinusiais kelia balsą prieš tą kombinuotę. Panašaus nusistatymo randasi ir daugiau respublikonų, prie kurių galima priskaityti kad ir buvusį prezidentą Eisenhowerį. Mūsų išvada: pažangiečiai turi visomis jėgomis ir progomis drąsinti ir skatinti tą sukilimą prieš Goldwaterio-Rockefellerio - Keatingo-Nixono kombinuotę.

Bet ryšium su Respublikonų partija ir būsimaisiais prezidentiniais rinkimais, pažangiečiai ypatingą dėmesį kreipia į New Yorko valstijos gubernatorių Rockefellerį. Viena, jis yra vienas iš aukštųjų tos partijos vadų. Antra, jo įtaka New Yorko valstijoje gana didelė. Trečia, kasdien vis aiškiau darosi, kad jei tik jis griežtai užsispirs tą savo įtaką plus savo milijonus panaudoti, jis laimės Respublikonų partijos suvažiavime ir taps tos partijos kandidatu.

Kaip į jį reikia žiūrėti? Kaip į jį žiūri pažangiečiai? Atsakymą randame minėtame komunistų vado pranešime. Gus Hall sako:

"Rockefelleris niekad neslėpė savo nagų ir tikslų užsienio politikos klausimais. Jis, galima sakyti, yra aktyviškiausias ir seniausias karo kurstytojas.

Kaip valstybės sekretoriaus pavaduotojas jis 1940-metyje nuolatiniai kovojo už agresyviškiausią šaltojo karo imperialistinę politiką. Tvarkydamas Lotynų Amerikos rei-

kalus, jis pasidarė baurių rekordą. Jis padėjo įsigalėti brutališkiausiems, kruviniausiems skerdikams, kokius tik Lotynų Amerika buvo mačiusi. Pagalba tų kruvinųjų samdinių Rockefelleris užgrobė Venezuelos aliejų ir turtus kitų Lotynų Amerikos kraštų.

Keleriais metais anksčiau negu Churchillis iškėlė šaltojo karo vėliavą Missouri valstijos Fultono mieste, Rockefelleris jau vedė šaltojo karo antikomunistinę politiką. Tos Rockefellerio imperialistinės intrigos buvo tokios baurios, jog net laikraštis "Washington Post" pavadino "kriminališkėmis intrigomis, kurių pasėkos gali būti labai pavojingos".

Rockefelleris niekad neatsisakė tos karo kurstytojo rolės. Jis palaikė kiekvieną žygį, kuris vestų prie karo. Jis buvo tėvu slėptuvių programos, kurios tikslas buvo sukurti karo isteriją. Jis kiekvienu atveju priešinosi susitarimui dėl sulaikymo atominių bandymų. Jis stoji už karą prieš Kubą. Jis stoji už praplėtimą karo Vietname. Jis buvo specialiai nuvykęs į Washingtoną paveikti vyriausybę, kad Kubos pabėgėliams uždėtos restrikcijos būtų nuimtos. Jis yra gudriausias demagogas iš visų".

Demokratų partija ir Kenedis

Kaip jau sakyta, Demokratų partija kandidatą prezidento vietai jau turi. Juombus dabartinis prezidentas Kenedis. Tačiau tai dar toli gražu nereiškia, jog jo išrinkimas yra užtikrintas. Visuomet reikia atsiminti, kad Respublikonų partija panaudos visas priemones, viena kurių bus neišsemiamas dolerių šaltinis, rinkimus laimėti. Reikia taipgi atsiminti, kad praėjusiais rinkimais Kenedis laimėjo prieš Niksoną, kaip žmonės sako, "tik per plauką". Vadinasi, 1964 metų rinkimuose lenktynės ir varžybos tarp šių kapitalistinių partijų bus labai įtemptos, labai aštrios, ir jose pažangiečiai negali būti neutralūs, bešališki.

Gus Hall prieina išvados, kad ne tik didelė dauguma profesinių sąjungų (darbo unijų), bet ir šiaip liaudiškos įvairiose formose politinės išraiškos randasi Demokratų partijos traukoje-orbitoje. Jis sako, kad "Demokratų partija savo masinei bazei re-

miasi darbininkais, negrais, profesiniais elementais ir darbo farmeriais". Ir čia susidaro tam tikras "bendras frontas" tarp vienos dalies kapitalistų klasės ir darbo žmonių. Kaip žinia, tas "frontas" susiformavo Ruzevelto laikais ir tebesilaiko iki šiol. Jo susilpnėjimas Trumano prezidentavimo laikais privedė prie to, kad rinkimus laimėjo Respublikonų partija su Eisenhoweriu priešakyje. Viskas rodo, kad šitas "frontas" prie Kenedžio bus vėl gerokai sustiprėjęs, ir tik tas, žinoma, duoda demokratams vilčių ateinančius rinkimus laimėti.

Pažangiečiai turi eiti su masėmis

Kaip tokioje situacijoje turi orientuotis Amerikos pažangiečiai?

Jie turi nesutruukti saitų su liaudies masėmis, kurios didelėje daugumoje randasi Demokratų traukoje.

"Tas faktas", sako Hall, "kad ir 1964 metų rinkiminės kovos eis dviejų partijų sistemos orbitoje yra didžiulės svarbos rimtoms kairiosioms jėgoms, ypač toms, kurios linkta prie nepriklausomos politinės veiklos arba propaguoja nepriklausomą politinę veiklą. Ir toliau, tas faktas, kad beveik visi liaudiškieji politiniai sąjudžiai randasi Demokratų partijos orbitoje, yra ypatingos svarbos visoms rimtoms pažangiosioms jėgoms, kurių efektingumą nusako jų santykiai su darbininkų klase, su negrais, ir su liaudiškais judėjimais. Labiau subrendęs politinis kairysis sparnas turi darbuotis kartu su tais judėjimais kaip savo kasdieninėje veikloje, taip per rinkimus. Tie masiniai judėjimai dviejų partijų sistemoje yra naujos jėgos, ieškančios atsakymo į naujas problemas ir pajėgiančios iššaukti politinius pakitimus. Jos maloniai priima pagalbą tų, kurie padeda joms nustatyti gaires, kurios ves prie laimėjimo jų kovos".

Praeityje labai dažnai tie liaudiški politiniai judėjimai būdavo pažangiečių paliekami savieigai. Tuo būdu į juos įsiskverbavo įgudę buržuaziniai politikieriai, ir juos arba savo interesams panaudodavo, arba sunaikindavo.

Taip būti nebeturėtų 1964 metais. "Šitie judėjimai", teigia Hall, "reikalingi pažan-

giečių atidžios ir paramos, kuri padėtų jiems kiekiau suglausti savo gretas ir susikurti platesnę bazę. Kairiųjų vaidmuo turi būti ne tuos judėjimus susiaurinti, bet, priešingai, padėti juos dar labiau išplėsti ir padidinti jų ryšius su kitais judėjimais. Tuos judėjimus koordinuoti, aišku, nėra lengvas darbas. Tai ne tik politinis, bet ir organizacinis darbas..."

Kaip ten bebūtų, iš tokio 1964 metų rinkiminių perspektyvų apibūdinimo neišvengiamai darosi išvada, jog komunistai ir kiti pažangiečiai galvoja apie dalyvavimą pirmoje vietoje tuose liaudiškuose politiniuose judėjimuose, kurie randasi Demokratų partijos orbitoje, nepamirštant, žinoma, ir tų judėjimų, kurie randasi Respublikonų partijos traukoje. Ypač jie gali suvaidinti svarbų vaidmenį įvairiuose valstijų ir miestų rinkimuose. Ir labai svarbu, kad jie tam vaidmeniui nepavėluotų pasiruošti. Svarbu dalyvauti iškėlime kandidatų. Reikia paremti tuos kandidatus, kurie kovoja už taiką, už darbo žmonių poreikius, už civilinių laisvių programą. Dažnai kandidatais iškeliama reakcionieriai tik todėl, kad niekas jiems nepasipriešina, kad niekas nepasiūlo pažangesnių kandidatų. Pažangiečiai neturi praleisti tokių progų.

Tiktai taip veikdami ir elgdamiesi jie galės tinkamai atlikti savo istorinį vaidmenį 1964 metų prezidentiniuose rinkimuose.

NĖRA ŽVĖRIES BAISESNIO...

Nors man dar metų maža,
Nors aš visai nediktas,—
žinau, mūsų miestą gražų
Išgriovė karas piktas.

Nėra žvėries baisesnio
Už karą žiaurų, slogų,
Jisai žmogėdros kėsnis
Praryja namą, žmogų.

Su raketa aš skrisiu
žvėries to nugalėti,
Išgelbėti miestą visą,
Apginti mamą, tėtį.

J. Subatavičius

Iš pasaulinio moterų kongreso

IEVA T. MIZARIENĖ

Vos įžengi į Kremlių, tuojau prieš tavo akis atsistoja naujutėlis baltuojas didžiulis stiklo ir marmuro pastatas. Tai Suvažiavimų rūmai. Juose vyks Tarptautinis Moterų Kongresas; čia teks praleisti ištisą savaitę, birželio 24—29 dienas.

Kongresas atsidarė, o tu dar vis dairaisi, nebegalėdamas atsigėrėti šių rūmų grožiu. Ir štai išgirsti iš tribūnos žodžius:

“Leiskite pirmiausia karštai padėkoti

Dzūkijos dobiliukų prieglobstyje

jums visoms už tai, kad šio įžymaus viso pasaulio moterų forumo rengimo vieta buvo pasirinkta mūsų Tėvynės sostinė — Maskva — ir kuokarščiausiai, kuonuoširdžiausiai pasveikinti jus tarybinės liaudies ir jos vyriausybės vardu...”

Tai žodžiai, kuriais prabilo į Kongresą

Nikita Chruščiovas savo sveikinime Moterų Kongreso dalyvėms. O aš manau, kad visos kongreso dalyvės buvo dėkingos Tarybų Sąjungos moterų komitetui ir tarybiniams vadovams už suteikimą tokios puikios vietos. Kremliuje, tarp senų caristinių istorinių bokštų, palocių, cerkvių, pastatytas puikiausias moderniškias erdvus pastatas — Suvažiavimų rūmai. Čia moterys per visą savaitę kiekvieną dieną nuo 9 valandos ryto iki 11 valandos vakaro, posėdžiavo, svarstė taikos išlaikymo ir visus kitus klausimus ryšium su moterų galūtinu išsilaisvinimu. Rūmuose, apart milžiniškos auditorijos, kur telpa apie 6,000 žmonių, yra didžiulis restoranas, kur visos dalyvės galėjo pavalgyti be jokių kimštynių. Yra dideli vestibuliai, kur pertraukos metu galime pasivaikščioti, pasimiklinti, susipažinti, pasikalbėti, susidraugauti...

Antra, kur kitur galėtume rasti taip vieningai, taip stipriai iš visų jėgų, iš visos širdies, nusistačiusius žmones už taiką, kaip Tarybų Sąjungoj? Per visą kongreso eigą — salė lūžte lūžo pilnumu; nebuvo nei vienos sėdynės tuščios stebėtojų (svečių) balkonuose. O einant į kongreso salę, į Kremlių, per dieną prie vartų stovėdavo eilės žmonių, — daugiausia moterų, — lyg norinčių mus padrąsinti, kad uoliau pasireikštume už taiką, prieš termo-branduolinio karo grėsmę, prieš kolonializmą, už socialinės pažangos pergalę žemėje.

Nina Popova — Tarptautinės demokratinės moterų federacijos vice-pirmininkė ir Tarybinių moterų federacijos komiteto pirmininkė atidarant kongresą pareiškė:

“Man tenka didi garbė atidaryti šį Pasaulinį kongresą, atstovaujantį viso pasaulio moterims. Visiškai pagrįstai šį kongresą galima laikyti gausiausiai atstovaujama asamblėja tarptautinio moterų bendradarbiavimo istorijoje.

“Mes gyvename didžių socialinių pertvar-

kymų epochą — epochą, kai vyksta galingi liaudies judėjimai ir sparčiai žengia į priekį mokslas ir technika. Mes gyvename epochą, kai gali būti įgyvendinta seniausia daugelio kartų svajonė apie tvirtą taiką, taiką, kurios netrikdytų grobikiški karai.

“Brangios draugės, brangios bičiulės, padarykime visa, kas nuo mūsų priklauso, kad mūsų nuostabioje žemėje viešpatautų tik taika, tik ramybė, kad kiekviena tauta pati spręstų reikalus savo namuose, kad visos šeimos gyventų aprūpintai, kad moterys užimtų deramą vietą visuomenėje, kad mūsų vaikai augtų taikos ir saugumo sąlygomis... Tegul visur mūsų turtingoje ir nuostabioje planetoje triumfuoja taika ir socialinis teisingumas! Te niekur nebūna jokio diskriminavimo — nei nacionalinio, nei rasinio, nei moterų atžvilgiu! Tegu niekur nebūna skurdo, ligų ir bado! Lai visi vaikai būna sotūs, apauti ir aprengti!”

Delegačių ir viešnių buvo suvažiavusių iš viso pasaulio, iš visų penkių kontinentų. Buvo daugiau nei trečdalis juodosios spal-

vos moterų — afrikiečių; daug geltonosios rasės moterų. Jos savo tautiniais kostiumais apsigaubė. Buvo čia senesnių ir jaunesnių, visai jaunučių ir visai senų. Kongreso išvakarėse, “Ukrainos” viešbutyje, kur buvo apgyvendinta didžiama delegačių, antai, afrikietė nešasi gal tik kelių mėnesių kūdikį, pati apsirengusi egzotiškais savo šalies aprėdalais. Štai iš Pietų Amerikos moteris, atrodo, kad netrukus pradžiugins kongreso delegates naujos gyvybės klyksmu. Bet ją išrinko delegate! Ir būsimoji motina rizikavo!

Kalbasi negrė su ruse, ir rusė kreipiasi į mus pagalbos — paaiškinti negrei, kad ji, rusė, prašo, kviečia viešnią pasisvečiuoti jos namuose.

Aš atsisuku į negrę, ir mano didžiausiai nuostabai, matau pažįstamą, ilgai gyvenusią JAV — Claudia Jones. Claudia veik visą gyvenimą praleidus JAV, bet makartizmo laikais, reakcionieriams buvo proga ją ištremti, nes ji gimusi Vakarinėse Indijose, Britanijos valdomojoje Jamaikoj. Dabar

Pasauliniame moterų kongrese Ma skvoje. Lietuvos delegatė dirigentė Margarita Dvarionaitė įteikia Afrikos kontinento atstovei “Kauno Audinių” fabrike pagamintą suvenyrą — lietuvišką skarutę. Dešinėje Ieva Mizarienė

Claudia gyvena Anglijoje ir redaguoja laikraštį "West Indian Gazette," taikomą Jamaikos gyventojams. Kaip malonu buvo su ja pasikalbėti! Ji man dovanojo savo laikraščio egzempliorių, kuriame radau labai įdomų Paul Robesono žmonos, Eslandos, atsakymą į šmeižtus, paleistus prieš Paulą, būk jis "atsisakęs savo pažiūrų link Tarybų Sąjungos".

Į kongreso prezidiumą išrinkta daugiau kaip šimtas delegačių, kurių tarpan su didžiausiomis ovacijomis įėjo Valentina Tereškova ir Valerijus Bykovskis. Valerijus Bykovskis — vienintelis vyras Pasaulinio moterų kongreso prezidiume. Abu kosmonautai dalyvavo visose sesijose ir kiekvieną kartą jiems atėjus į salę, ovacijos buvo didžiausios. Nešė Valentinai dovanas delegatės iš visų pasaulio kraštų. Fotografai, dailininkai, korespondentai, delegatės, kiekviena proga apspito juodu iš visų pusių; — ne vieną sykį reikėjo pertraukti kongreso eigą ir prašyti delegačių ir svečių palikti kosmonautus ramybėje.

Kalbant apie Valentiną Tereškovą, man teko didi laimė ją pasveikinti, su ja pasibučiuoti, jai įteikti gintaro karoliukus — dovaną nuo Tarybinės Lietuvos moterų. Tai nepamirštas mano gyvenime įvykis! O ji tokia kukli, tokia maloni mergaitė! Teko man laimė matyti visus šešius Tarybų Sąjungos kosmonautus ir išgirsti jų kalbas. Kalbėjo Valentina moterų kongrese — papasakojo mums, kaip ji augo paprastoje darbininkės šeimoje. Jos tėvas mirė karo lauke, jai mažai būnant. Dalyvavo kongrese ir Valentinės motina, taipgi maloni, kukli, paprasta darbininkė. Jos dukros atsižymėjimas nei kiek neišpuikino motinos.

Kita asmenybė, kurios negaliu pamiršti, tai Nina Chruščiovienė, Nikitos Chruščiovo žmona. Ji kartu su delegatėmis atidžiai klausėsi kalbų apie taiką, apie draugystę, apie vaikų laimę. Ji kartu vaikščiojo vestibulyje, noriai šnekėdavo pertraukų metu su prie jos priėjusiomis kongreso delegatėmis. Vienu pietų pertraukos laiku, JAV delegačių pakviesta, su jomis valgė pietus. Jai niekur nebuvo per prasta, nei per gera — visos buvo lygios delegatės — kovotojos už taiką.

Eugenie Cotton, kita nepamirštama asmenybė. Tai moteris, sulaukusi 81 metų, o dar nei nespėjo apie pasitraukimą iš visuomeninio darbo. Ji pirmininkė Tarptautinės demokratinės moterų federacijos ir Francūzijos pažangiųjų moterų judėjimo vadas. Jos kalba, tai ne senos moters, o kalba moters kovotojos. Štai keli jos žodžiai:

"Mes dėkojame visoms tarybinėms moterims už kvietimą sušaukti Maskvoje Pasaulinį kongresą, kurio reikšmė šiuo metu kiekvienam suprantama. Mes dėkojame už tas didžiules pastangas, kurias jos padėjo, kad duotų galimybę tokiam dideliame skaičiui delegačių dirbti nepaprastai geromis ir patogiomis sąlygomis ir jaučiant didžiulį nuširdumą.

"Daugelis kongreso dalyvių pirmą kartą yra Tarybų žemėje ir džiaugiasi, galėdamos sveikinti šalį, kuri po 1917 metų pripažino moterims tiek faktinę, tiek ir teisinę visišką lygybę su vyrais visose srityse..."

Eugenie Cotton nurodė, kad kongresas susirinko tuo metu, kai didėja moterų vaidmuo viso pasaulio gyvenime. Ji nurodė, kad moteris nori žengti vis daugiau ir daugiau į koją su laiku, ir lygiai su vyrais įnešti savo indėlį į bendrą žmonijos pažangą. Ji palietė klausimą tų moterų, kurios žiauriai kenčia nuo rasizmo, kolonializmo, imperializmo, kurios vargsta kalėjimuose ir mato savo vaikučius tik iš tolo per kalėjimo grotas. Sakė Eugenie Cotton: "Tegul šios moteris žino, kad mes niekad nesiliausime garsiai reiškusios pasipiktinimo ir reikalavusios amnestijos visiems patriotams, kuriems dažniausiai grėsia mirtis... Brangios draugės, kad būtų sėkmingas šis didis darbas, dar ryžtingiau ir dar plačiau susivienykime, ir tegul šis susitikimas būna lemiamas etapas pasaulinio moterų judėjimo keliu į vienybę istorijoje... Tegyvuoja taika!"

Moterų, žymių kovotojų, matai visur.

Štai Dolores Ibarruri, "La Pasionara", kaip ją vadino visa Ispanijos liaudis, tais laikais, kada ji taip narsiai kovojo už demokratiją, prieš fašizmą, pilietinio karo metu. Jos nepalaužė sunkūs laikai. Ši žilagalvė moteris pilna energijos.

Bet ką gi, čia neįmanoma visas kongrese sakytas kalbas perduoti, nors jos visos buvo labai reikšmingos.

Kalbėjo Tamina Adil, Irako liaudies didvyrio Saliama Adilio žmona, kurį žvėriškai nužudė reacionieriai. Ji apsigaubusi juodu gedulo rūbu, ir iš jos lūpų išgirdome, kaip sužvėrėję budeliai, motinoms žiūrint, vaikus kankina, išbado akutes, išsukinėja rankutes — vyrus kankina iki mirties jų vaikams ir žmonoms stebint, — ir vis už tai, kad jie drįsta ieškoti geresnio duonos kąsnio. Ne viena Irako moteris ir dabar sėdi kalėjimuose, visai kankinamos, vien tik už pasisakymą, kad stoja už demokratiją.

Kalbėjo Puerto Ricos moterys, reikalaujamos nacionalės nepriklausomybės; kalbėjo Kūbos moterys, Pietų Vienamo, Japonijos, — moterys iš įvairių Pietinės Amerikos šalių — visos vienu balsu reikalaujamos, kad imperialistai paliktų jų šalis ramybėje, kad ištrauktų savo militarines bazines.

Kalbėjo ir JAV delegatės. Margaret Russell, "Women Strike for Peace" atstovė, pareiškė:

"Mes, iš viso 50 atstovių, atvykome į šį kongresą, kad kartu su visomis delegatėmis pamėgintume surasti būdus, kaip išspręsti pasaulį jaudinančias problemas. Mes visos sutinkame, kad be taikos, tautoms neišsikovojus nepriklausomybės, moterims neišsigijus savo teisių, negalima pasiekti tikslų, kuriuos mes užsibrėžėme šiame kongrese."

Gaila, kad atsirado ir pasipriešinimų. Jau nebepaslaptis, kad kinietės išstojo prieš bent kokį sugyvenimą, susitarimą su šalimis, kurios kapitalistinės. Ką gi tai gali vien tik rengimasi kovai — o gi mes visą reikšti? Priešintis koegzistencijai, reiškia savaitę kalbėjome už taiką — taiką tarpe visų kraštų, visų kontinentų.

Džiugu, kad pritarėjų kinietės veik neturėjo. Dideliu balsu — plojimu ir ovacijomis — pasirodė, kad dalyvės vieningai priešingos kiniečių iškeltiems pasiūlymams.

Leiskite man pacituoti vieną-kitą paragrafą iš Kongreso išleisto kreipimosi į pasaulio moteris:

"Mus vienija bendras siekimas tvirtos taikos visoms žemės rutulio tautoms, nors mū-

sų šalys yra skirtingo išsivystymo lygio, nors yra skirtinga mūsų socialinė kilmė, politinės pažiūros ir religiniai įsitikinimai.

"VISŲ ŠALIŲ IR VISŲ ŽEMYŲ MOTERYS! Mes raginame jus nenuilstamai kovoti, nebijant sunkumų ir aukų, kad būtų iškovotos ir apgintos moterų teisės visose srityse — teisės į darbą, sveikatos apsaugą, poilsį, kultūrą, ekonominės, pilietinės ir politinės teisės, kad mūsų šalyse ir visoje žemėje būtų sudarytos kiekvienos šeimos laimingam gyvenimui būtinos sąlygos, įgalinčios auklėti vaikų kartas, įkvėptas didžiojo taikos ir tautų draugystės, socialinės pažangos, humanizmo idealo.

"Šiam pagrįstam laimės siekimui įgyvendinti būtina taika ir tautų draugystė..

"Mes raginame jus:

"Kovoti kartu su mumis be poilsio ir atokvėpio, kad būtų nutraukti branduoliniai bandymai, sudarytos neatominės zonos, likviduotos karinės bazės ir atšaukta kariuomenė iš užsienio teritorijų;

"remti veikėjų, organizacijų, vyriausybių, visų tų, kas veikia šia kryptimi, veiksmus;

"labiau įtraukti moteris į kovą už taiką, taikų sambūvį, nusiginklavimą.

"Nusiginklavimas bus viena iš didžiausių taikingųjų žmonių pergalių. Jis padės nustatyti visuotinę taiką, sudarys sąlygas tikrai tautų lygybei, išlaisvins didžiulius materialinius ir žmonių išteklius taikiam darbui, privers mokslą tarnauti žmonijai.

"Nusiginklavimas neišspręs visų neišspręstų socialinių ir kitų problemų, bet jis sudarys sąlygas, atitinkančias tautų interesus.

"Nusiginklavimas ir taika neatskiriama nuo tautų, kovojančių už savo nacionalinę nepriklausomybę, reikalo..

"Mes solidarizuojamės su moterimis, su tautomis, kovojančiomis prieš visokią imperialistinę priespaudą, visų formų kolonializmą ir feodalizmo liekanas, už savo išsivadavimą ir nacionalinę nepriklausomybę.

"Mes solidarizuojamės su moterimis, kurios kovoja ir kenčia baisiomis fašizmo sąlygomis. Ir mes kovojame dėl to, kad nė viena moteris nebūtų kalinama už tai, kad ji gynė savo vaikus, laisvę, taiką.

"Moterys, Mes duodančios gyvybę, turime ją apginti."

Kongrese Margarita Dvarionaitė įteikia Ievai Mizarienei staltiesę nuo lietuvių moterų, stebint Aldonai Tilvytienei ir Janinai Narkevičiūtei.

Suglaustai, štai kokie kongreso siekimai:

1. Kovoti už taiką, už visuotinį nusiginklavimą ir už tautų draugystę.
2. Kovoti už moterų teises visuomenėje ir šeimoje.
3. Tęsti kovą už nacionalę nepriklausomybę ir kolonializmo likvidavimą.
4. Už švietimą ir auklėjimą vaikų ir jaunuolių.
5. Už sudarymą programos tolesnei Tarp-tautinės Demokratinės Moterų Federacijos veiklai.

Šiuose klausimuose buvo priimtos atitinkamos rezoliucijos po to, kada pilnai buvo šie klausimai aptarti atskiruose komitetuose.

Delegačių buvo iš 33 Afrikos šalių, 23 Amerikos šalių (pietų ir šiaurės), 23 Azijos šalių, 27 Europos šalių ir iš 2 Okeanos šalių. Buvo atstovai iš UNESCO, iš Pasaulinės Taikos Tarybos, iš Demokratiųjų jaunuolių pasaulinės federacijos ir iš Afrikičių Moterų konferencijos. Visų šalių delegatės atvyko su dovanomis, su suvenyrais, padarytais moterų rankomis, kurios trokšta taikos, kurios nenori, kad jų pagimdyti vai-

kai būtų išžudyti, sunaikinti kanuolių bei bombų. Vienos su kitomis dalinosi šiomis dovanomis-suvenyrais. Užsimezgė amžini ryšiai tarpe moterų visų šalių visame pasaulyje.

Sveikinimų suplaukė daugiau kaip 6,000 iš viso pasaulio. Sveikino buvusi Karalienė-motina Elžbieta iš Belgijos, Ceilono ministrė pirmininkė Bandaranaikė; sveikino profesorius J. D. Bernal varde Pasaulinės Taikos Tarybos. Žodžiu sveikino kongresą Vladimiras Promyslovas, Maskvos mėras.

Tarybų Lietuvos delegatė buvo dirigentė Margarita Dvarionaitė. Smagu buvo matyti ją diriguojant koncerte uždarant kongresą. Aš manau, kad Margaritai, taip pat kaip ir man, buvo džiugu matyti tiek daug kongreso dalyvių pasipuošusių Lietuvos auksu (gintarais), kurį prisiuntė Lietuvos moterys kongresui sykiu su kitais suvenyrais.

Laike kongreso koncertus turėjome du. Vieną vakarą pionieriai-vaikučiai davė išimtinai savo koncertą — pačių jų kompozicijos, pačių sukurtos eilės, pačių sudaryti spektakliai. Antras buvo uždarymo vaka-

Puikus leidinys apie Sūdavos kraštą

DR. ANTANAS PETRIKA

1961 m. Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla Vilniuje išleido labai vertingą **Ar. Medonio** knygą **“Po Sūduvą”**, pateikiančią geografinių, politinių ir buitinių apie tą sritį informacijų. Knyga iliustruota daugybe puikių nuotraukų ir paryškinta spalvotu, detalingu Sūduvos žemėlapiu. Tai, neabejotinai, vis kūrinių plusai.

Ar. Medonis, matoma, pats yra sūduvietis, nes prie savo darbo įdėjo tikrai daug meilės ir širdies. Jo kalba graži, vaizdinga, kaip ir aprašomosios srities žmonių. Autorius mano, jog Sūduvos topografiją nuskė “maždaug prieš 14,000 metų, tirpstant šias vietas apglėbusiems ledynams, didelė Lietuvos Vidurio lygumos (taigi ir Sūduvos) dalis buvo apsemta tirpsmo vandenų. Buvo susidaręs didžiulis ledyno užtventkas ežeras, suformavęs šį lygų, lengvai banguotą Sūduvos reljefą.”

Apie Sūduvą pasaulis sužinojo pirmiau, negu apie Lietuvą. Egipte gimęs graikų geografas, astronomas ir matematikas **Klaudius Ptolemėjas** (gr. Ptolemaios, lot.

Ptolemaeus, gyv. 85-160 m. mūsų eros) didžiulėje savo 18-kos tomų **“Geografijoje”** mini Baltijos pajūryje gyvenančius sūduvius (Soudinoi). Sūduva sau vardą gavo nuo pietinėje Lietuvoje esančio upelio (šešupės intako) Sūduonės-Sūdos.

Visa ta Lietuvos sritis, išsidėsčiusi į pietus nuo Nemuno (tarp Kauno ir Sudargo), kurią vakaruose riboja nuo Rytprūsių Vištytis, Kybartai-Virbalis, Kudirkos Naumiestis, Panoviai ir Slavikai; rytuose Kaunas, Garliava, Veiveriai, Skriaudžiai, Ažuolų Būda, Igliškėliai, Daukšiai, žuvintai; pietuose,

Dr. Antanas Petrika

ra, kuriame dalyvavo Tarybų Sąjungos geriausi artistai. Margarita Dvarionaitė dirigavo, kada dainavo pasauliniai žymus estų dainininkas Otsas.

Užsibaigus kongresui, moterys ėjo į savo buveines pilnos ryžto tęsti darbą tol, kol bus įvykdyta taika pasaulyje, tol, kol bus išspręstos nelygybės moterų gyvenime visuomenėje ir šeimoje. Ilgai, ilgai tą naktį skambėjo delegačių dainos. Dainavome, eidamos iš Kremliaus Suvažiavimų rūmų, tūkstančiai moterų, visos kaip viena pasiryžusios dėti paskutines pastangas įvykdinti kongreso siekimus.

Aš tvirtai tikiu, kad visos liepsningos kalbos, kurias girdėjau šiame kongrese, duos savo vaisius. Aš tvirtai tikiu, kad moterų balsas kovoje už taiką bus išgirstas, kad milijonų taikingai nusistačiusių darbo žmonių valia nugalės.

Lenkijos ruožte, Šeštokai, Bambininkai, Sangrūdai, Liubava, Pavištytis. Visą šią sritį per vidurį rėžia Kauno-Kybartų geležinkelis (nutiestas 1872 m.) ir plentas, einantis per Kazlų Rūdą, Pilviškius, Vilkaviškį, Virbalį.

Sūduva, arba Suvalkija (Suvalkai—Suvalkijos sostinė, —Seinai, Augustavas ir kitos vietovės dabar yra Lenkijos teritorijoje), tarmiškai dalijasi į tris dalis: **Kapsai**, kurie vietoj **kaip, taip**—taria **kap, tep** (Pilviškiai, Vilkaviškis, Kapsukas, Kalvarija, Kybartai, Virbalis, Vištytis, Alvidas, Kazlų Rūda); **Zanavykai**, kurie vietoj **kaip, taip** — sako **kai, tei** ir dainiškai nutęsia kai kurių žodžių galūnes (Griškabūdis, Rygiškiai, Sintautai, šakiai, Slavikai, Lukšiai, Jankai); **Dzūkai**, pietrytinė Sūduvos dalis (Daukšiai, žuvintai, Bambininkai, Pagramdai, Sangrūda, Buktiškiai). K. Naumiestis guli tarp Kapsų ir Zanavykų, bendras abiem tarmėm.

Jei Nemunas yra Lietuvos tėvas, tai Šešupė—Sūduvos motina. Į ją savo vandenį išpila visos Sūduvos upės: Širvinta, Pilvė, Višakis, Rausvė, Siesartis, Nova, Jofija ir, netarpiškai, daug intakų: Sūduonė-Sūda, Gulbinas, Kirsna, Gulbinėlė, Dovinė, Liepona, Jevonis, Vilkauja, šeimena, Amaluvė, Kiaulyčia, Bambena. Šešupė prasideda Lenkijos valdomam Suvalkų trikampyje, netoli Smolnikų, į šiaurę nuo Suvalkų miesto. Ties Ragaine, Prūsijos Lietuvoje (dabar Kaliningrado rajone), Šešupė įsilieja į Nemuną ir kartu plaukia į Baltiją (ties Klaipėda). Jos “sesuo” Širvinta prie jos prisijungia ties K. Naumiesčiu. Abi jos, kartu su Nemunu, sudaro vakarinę Lietuvos sieną.

Gerbiamasis knygos autorius paduoda gana įdomų Sūduvos istorijos žiupsnį, kurį čia skaitytojo naudai, pačiuosime:

“Sūduva, arba (kaip ją dažnai vadina) Suvalkija, vystėsi kiek kitokiomis sąlygomis, negu kitos Lietuvos dalys. Jos istorija susiklostė taip, kad šis kraštas keletą kartų buvo prijungtas prie įvairių valstybių ir čia buvo susidariusi savita administracinė struktūra, gerokai sparčiau vyko socialinio skaidymosi procesas kaime.

“1795 m., po paskutiniojo žėčpospolitos (Lenkų Bendruomenės) padalijimo, Užnemunę (Sūduvą) užgrobė karinė-policinė Prūsijos karalystė, kurios vadovų pagrindinis užsienio politikos siekimas, kaip kadaise kryžiuočių ordino, buvo skverbimasis į Rytus. 1807 m. Napoleonas, sutriuškinęs Prūsiją, prijungė Užnemunę prie vadinamosios Varšuvos hercogystės. Kiek vėliau,

1815 m., šis kraštas, drauge su Lietuvos Užnemune, Rusijos teritorijos ribose, buvo perorganizuotas į autonominę Lenkijos karalystę. O 1837 m. Užnemunė buvo įjungta į Augustavo, vėliau—į Suvalkų guberniją (taip kilo Suvalkijos vardas).

“Dėl šių priežasčių Užnemunės politinis ir civilinis vystymasis skyrėsi nuo kitų Lietuvos dalių istorinio kelio. Čia dar XIX amž. pradžioje prasidėjo kaimų skirstymasis į vienkiemius. Tai gerokai anksčiau, negu, sakysime, Aukštaitijoje, sudarė sąlygas kapitalistinių santykių brendimui.”

Po 1863 m. sukilimo (lenkmečio), 1864 m. buvo panaikinta baudžiava ir Suvalkijoje (Užnemunėje). Sūduva visuomet buvo ir yra, žemės ūkio požiūriu, bene turtingiausias Lietuvos kampelis. Čia žemė gera, trąšus juodžemis, ir gerai prižiūrima. Ar. Medonis savo knygos psl. 13 sako:

“Šiandien Sūduvą pilna to žodžio prasme galima pavadinti Lietuvos aruodu, Lietuvos Ukraina. Žemės ūkio naudmenos čia užima apie 70% visos teritorijos. Ir ne bet kokios naudmenos, o derlingos, rūpestingai įdirbamos, gerai patrešiamos, sumaniai išnaudojamos. Visoje Lietuvoje žinomi Sūduvos pieniniai galvijai, trumpaausės kiaulės. Šiaurvakarinėje Sūduvos dalyje auginami puikūs linai, o pietvakariniuose—cukriniai runkeliai. Kaip marios banguoja plačiuose kolūkiniuose laukuose sunkiavarpiai kviečiai. Sūduvos žemės ūkis pagal gamybos lygį ir šakų įvairumą užima respublikoje vieną pirmųjų vietų.”

Sūduvos žemumose yra buvę nemaža pelkėtų vietų. Daug jų jau nusausinta. Kalvarijos rajone apie 7,000 hektarų buvusios pelkės plote žaliuoja javai arba vešli pievų žolė. Iki septynmečio pabaigos (1965 m.) vien kapsukiečiai nudrenuos dar apie 13,000 hektarų pelkės ir pavers ją produktinga dirva. Tokios vietovės kaip Skriaudžiai, Kazlų Rūda, Ažuolų Būda, Veiveriai, Pažeriai, Šunskai, Gižai, kurios seniau buvo tik menki kaimai, dabar tapo kultūros ir vietinės pramonės centrukais. Pilviškiuose iškilo didelė plytinė gamykla, prekių sandėliai; Vilkaviškio siuvimo fabrikas, kuriame dirba keli šimtai darbininkų, yra vienas didžiausių visoje Lietuv. respublikoje. Kazlų Rū-

da tapo viena didžiausių medienos apdirbimo centrų, ypatingai po nutiesimo geležinkelio nuo šios vietos iki Šeštokų pietuose. Šis geležinkelis aptarnauja Kapsuką, Kalvariją ir kitus miestus. Toji pati Kalvarija, įsikūrusi XVIII amžiaus pradžioje, cariniais laikais buvo išgarsėjusi tik dideliu kalėjimu, kuriame buvo kalinami daugiausia politiniai kovotojai. Prieš 20 metų keturi Kalvarijos gydytojai turėjo aptarnauti 20,000 tos apylinkės žmonių. Dabar ten yra 150 vietų ligoninė su 20 gydytojų ir daugiau kaip 100 kitų medicinos darbuotojų (slaugių, akušerių, felčerių, laborantų, medicinos techniku, vaistininkų ir kt.) Ten šiuo metu veikia didelė vilnų verpykla, plytinė, sūrio-sviesto gaminimo pramonė ir kitos.

Kapsukas (buvusi Mariampolė) tai Sūduvos sostinė, nors Pilviškiai ir yra arčiau tos srities vidurio. Šis miestas yra pramoningiausias ir gyventojais skaitlingiausias. Jo vardas ir kiltis turi gana seną istoriją. Tarp Šešupės ir Jevonio (upelio) buvo kaimas, kurs užrašuose iš lenkiško vadinamas Poszaszupie. Lietuviai jį vadino Pašešupiais. Ten įsitvirtino marijonų ordinas (1758 m.) ir, Marijos garbei, kaimą pavadino Marijampole (Marijos laukas ar pilis). Kitoje Jevonio pusėje anksčiau susikūręs kaimas vadinosi Starapole (Senlaukiu ar Senapile). Tai buvo apie 1736 m. Aušrininkai bandė Starapolę savaip "sulietuvinti", vadindami ją Senapile. Einant 1792 m. Stanislovo Augusto privilegija, abu kaimai sujungta į vieną ir pavadinta — Mariampole, tuo pat metu gavusia oficialiai ir miesto vardą. 1956 m. miestas pavadinta Kapsuku, pagerbiant liaudies kovotoją Vinčą Mickevičių-Kapsuką.

Kapsuko miestas, kaip ir kiti Sūduvos miestai, praeito karo metu smarkiai nukentėjo, buvo kone visai išgriautas, daug žmonių hitlerininkai išžudė. Dabar jis puikiai atsistatęs. Kapsuke atstatytas didelis cukraus fabrikas, audynėčia, siuvelykla, baldų fabrikas, plytinė, maisto pramonės įrengimų gamykla ir kiti. Kuriasi naujos įmonės, o senosios didinamos. Prieš karą Marijampolė, su keliais priemiesčiais, turėjo tik apie 15,000 gyventojų. Dabar Kapsu-

kas tuoj turės 40,000 piliečių. Po karo mieste "gimė" 70 naujų gatvių (visos asfaltuotos), iškilo nauji pašto rūmai, plačiaekraninis kinoteatras "Sūduva", penkios gimnazijos, muzikos, sporto, dvi darbininkų jaunimo mokyklos (vakarinės), pedagoginė mokykla, gyvulininkystės technikumai, dramos teatras, du mažesni kinoteatrai, kraštotyros muziejus, ligoninės, klinikos ir kiti ekonominio, politinio, kultūrinio bei higieninio gyvenimo atributai. Miestas kyla kaip ant mielių. Aplink miestą susitelkę keli turtinigi kolūkiai. Kapsuko kapinėse palaidota ir žinoma lietuvių rašytoja žemaitė.

Sūduva nėra toks ežerų kraštas kaip kitos šiaurinės Lietuvos sritys. Tačiau ir ji turi keletą labai gražių ežerų, kaip pav. Pažežerių ežeras (tarp Vilkaviškio ir Alvito), Vištyčio, Alvito, Amalvo, Žaltyčio, žuvinto ir kt. Ypatingai pastarasis ežeras yra įdomus tuo, kad jame veisiasi gulbės ir kiti retai matomi Lietuvos paukščiai.

Sūduva yra davusi Lietuvai gana daug ne tik ekonominių, bet ir kultūrinių lobių. Jos tarmė priimta pagrindu **visai lietuvių bendrinei kalbai**. Čia kilo pirmieji aušrininkai, varpininkai, kalbininkai ir kiti visuomenės veikėjai. Kylant lietuvių tautinei sąmonei ir klasinės diferencijos sąvokai — Sūduva buvo pirmose gretose. Tarp žymesnių sūduvių galima suminėti kalbininką J. Jablonskį-Rygiškių Joną, kovotojus V. Mickevičių-Kapsuką, Z. Aleksą-Angarietį, A. Sniečkų, Pr. Eidukevičių-Baranauską, P. Svolėlių-Proletarą, rašytojus A. Venclovą, V. Mykolaitį-Putiną, B. Pranskų-Žalionį (V. Anskaitį), Salomėją Nėrį (Bačinskaitę-Bučienę), K. Borutą, Adomą Lastą (Lastauską), Leoną Pruseiką (Albertą Vabalą), dr. V. Kudirką-Kapsą, dr. J. Basanavičių, dr. St. Matulaitį, dr. P. Matulaitį, dr. V. Pietarį, dr. K. Grinių, Pr. Vaičaitį, Ed. Steponaitį, J. Tysliavą, J. Akelaitį-Kalnėną, A. Kriščiukaitį-Aišbę, J. Mači-Kėkštą, visuomenininkus adv. A. Bulotą, J. Rimšą, J. Kačergių, skulptorių V. Grybą, P. Rimšą ir daugelį kitų.

Sūduva ne stovi vietoje ir šiuo metu; ji progresuoja kartu su visais Lietuvos žmonėmis.

Teka Nemunėlis

Lytėdamas mūs šalelės
Ir širdį ir sielą,
Teką, teka Nemunėlis
Į Baltiją mielą.

Tarpe lankų ir gojalių
Ir kalnų ir klonių,
Daug girdėjo ir daug jautė
Mūs liaudies dejonį.

Dabar žemele purena
Plieniniai "žirgeliai",
Jungas nukrito nuo sprando
Mūsų "vargo pelei",

Ir mažiliui nebereikia
Daugiau piemenauti,
O paaugusiam buožynėj
Kitiems turtus krauti.

Į apšvietą ir į mokslą
Duryš atsidarė,
Tuomet, kai liaudis reikšmingą
Savo žodį tarė.

Didžioje tautų draugystėj
Šalis suklestėjus,
Kasdien į naujas pakopas
Nesustojaėjus.

Iš priespaudos paliuosuota
Mūs liaudis darbinga,
Į gražesnę dieną žengia
Eisena garbinga.

Liaudies kovos ir jos kančios
Veltui nenuėjo,
Daug kartų sapnuota laimė
Žmogų palytėjo.

Už tai šėlsta parazitai,
Naują tvarką peikia,
Su visa jėga patamsio
Kiek įmano veikia.

Bet pergalę iškovojus,
Ryškiai sustiprėjus,
Mokės liaudis atlaikyti
Atšiauriausius vėjus.

Didžiuojasi Nemunėlis
Pažanga vaisinga
Dėl kentėjusio mūs žmogaus
Pergalė teisinga.

-- -- --

Lytėdamas mūs šalelės
Ir širdį ir sielą,
Teką, teka Nemunėlis
Į Baltiją mielą.

1963 III.

V. Žilvitis

PALEIDO VYŠNIA BALTUS DŪMUS

Paleido vyšnia baltus dūmus.
Išbėgo klevai du į lauką.
Šis mėlynas lapų žalumas
Man primena daug ką, oi, daug ką...

Pažvelgia draugų gyvos akys,
Užgesusios rudenio naktį.
Negriš jie daugiau iš atakos
Aguonų liepsnelių uždegti.

O kur kapitonas barzdotas?
Ar gyvas? O kur jis gyvena?
Jo laikrodis, man dovanotas,
Ir šiandien ant stalo tikseną.

Jį prisuku rytą kiekvieną,
Kad plieno širdis nenuiltų,
Girdžiu aš ir naktį ir dieną
Draugystės tiksenimą šiltą.

Kur tu, kurią aš išlydėjau,
Padėjau vartus atsikelti?
Ir meilė, kurios nemokėjau
Branginti ir nešti per šaltį?

Upokšniai ištvinsta ir klega,
Putodami bėga ir krinta...
Matau vyšnios žydinčią šaką,
Granatos skeveldros nuskintą.

Susipina lapų žalumas.
Nurimsta širdis suvirpėjus...
Vyšnia viską apneša dūmais,
Klevai nudainuoja su vėjais.

Alg. Skinkys

Bado žemėlapis ir žmonija

ALBERTAS LAURINČIUKAS

“Geriausias linkėjimas žmogui yra linkėjimas, kad jis išliktų žmogumi”.

Volteras

Prie Jungtinių Tautų esanti žinyba, kuri studijuoja produktų ir žemės ūkio klausimus, paruošė pasaulio žemėlapius, grafiškai rodančius, kiek kuriose šalyse žmonių gimsta, miršta ir kiek jie suvalgo maisto. Juodomis dėmėmis išmarginti plotai, kuriuose gyvena vienas milijardas žmonių: tiek žemės rutulio gyventojų neturi minimumo maisto, reikalingo sveikatai ir gyvybei palaikyti. Šiems žemėlapiams prigijo “bado žemėlapių” vardas.

Beveik tuo pačiu metu Niujorko laikraštis “Inquirer” savo skaitytojams pranešė, kad Saudo Arabijos karaliaus Saudo penkios žmonos tą pačią dieną pagimdė penkias dukras. Ta proga laikraštis išspausdino arabų monarcho nuotrauką, paaiškino, kad šios penkios žmonos tėra tik menka dalis jo haremui priklausančio judančio turto, pagyrė padidėjusios šeimos tėvą už tai, kad jis neužmiršo, nežiūrind į tai, jog gimė visos mergaitės, padėkoti Alachui, ir straipsnio gale, nenusižengdamas tolerinės spaudos tradicijoms, autoritetingai konstatavo, kad karalius Saudas šioje srityje pasiekė pasaulinį rekordą.

Kitas Niujorko laikraštis, analizuodamas minėtą įvykį vis mažėjančio karalių skaičiaus šviesoje, priėjo išvadą, kad monarchas Saudas įnešė didelį indėlį palaikant karališkojo mėlyno kraujo asmenų lyginamąjį svorį paprastų žmonių tarpe. Šie paprastieji, vis daugėdami skaičiumi, “artėja prie antrojo pasaulinio potvynio, iš kurio žmogaus neišgelbės joks Nojus, nes ši kartą potvynį sukels ne vanduo, o patys žmonių kūnai...”

Žmonių prieauglio klausimas

Žmonių prieauglio klausimas nėra tik bulvarinės spaudos tema. Vakarų pasaulyje jis karštligiškai svarstomas įvairiose konfe-

rencijose, kongresuose ir solidžiuose leidiniuose. Neseniai stambiųjų kapitalo ryklių nuomonės reiškėjas žurnalas “Newsweek” ta tema išspausdino didelį straipsnį, kuriame, be ko kito, cituoja ir Jungtinių Amerikos Valstijų vyriausybės darbuotojo Viljamo Naulio žodžius, jog “dabar kas antras “laisvajame pasaulyje” gimęs kūdikis pamato skurdo iškankintą motinos veidą ir ranką, laikančią tuščią šaukštą”. Ten pat išspausdintas ir didžiulis per visą puslapį piešinys, vaizduojas žemės gaublį, kurį, kaip bitės korį, iš visų pusių apkibę žmonės. Jų tiek daug, kad dalis nebeišlaiko ir krinta kažkur į nebūtį, tarsi vandens lašai iš perpildyto indo.

“Žmonių didėjimo pavojus yra baisnis už viską”, — šaukia kai kurie JAV sociologai. O kad suteiktų savo teiginiams “svarumą”, jie remiasi net matematika. “Jeigu žmonių daugėjimo tempai nesumažės,—rašo žurnalas “Newsweek”,—tai po 600 metų kiekvienam žemės rutulio gyventojui teks tik po vieną kvadratinį jardą žemės. 3500-aisiais metais žmonių svoris bus lygus žemės rutulio svoriui, o 6000-aisiais metais jų masė kils į kosmosą šviesos greičiu...”

Tokie, net didžiausią fantaziją pralenkiant, vaizdai, kuriais maitinamas amerikietis skaitytojas, turi aiškiai piktą tikslą: moraliai pateisinti planus sukurstyti branduolinį karą, kuriame žūtų šimtai milijonų žmonių.

Pagal Jungtinių Tautų demografinius duomenis 1962 metais kas sekundę vidutiniškai gimdavo po tris kūdikius, arba du milijonai kas savaitę, arba 112 milijonų per metus. Prieš 2,000 metų iš viso buvo tik 200—300 milijonų žmonių. Septynioliktojo amžiaus viduryje — apie 500 milijonų. Milijardo riba buvo peržengta maždaug apie 1850 metus, o trijų milijardų — 1962 metais. Kad žmonių skaičius padidėtų nuo 200—300 milijonų iki 500 milijonų, reikėjo net septyniolikos šimtmečių, tuo tarpu

žmonijai padidėti dviem milijardais prirėkė vos tik 110 metų. Tai paaiškinama tuo, kad žmogus, progresuodamas ne tik pajungė gamtos jėgas, ne tik pažabojo baisias epidemijas, bet ir įvykdė revoliucinius socialinius pertvarkymus. Išaugusios medicinos įtaką rodo ir toks faktas: 1919 metais buvo paskutinė masinė pasaulinė epidemija, kada nuo gripo mirė 25 milijonai žmonių.

Nudėvėta filosofija

Tie, kurie skaičiuoja, kiek šiandien žmonių dar liko metų ir dienų gyventi, nėra labai originalūs: jie tik toliau vysto anglų dvasininko Tomo Maltuso 1798 metais paskelbtą "teoriją", pagal kurią, esą, žmonių prieauglis viršija materialinį gėrybių gamybos augimą. Pagal jį ne kapitalizmas, ne grupė išnaudotojų kalti dėl masių skurdo, o patys darbo žmonės, kurie dauginasi geometrine progresija. Jis įrodinėjo socialinių pertvarkymų beprasmiškumą ir net jų žalą. Kapitalistiniai vorai iš karto pasigriebė Maltuso "teoriją", kaip gerą uždangą savo grobuoniškiems veiksams pridengti. Tačiau tautos, priešingai kapitalistų ir Maltuso norui, pasuko socialinių pertvarkymų keliu. Jau vienas milijardas žmonių pasirinko socialistinį gyvenimo būdą. Vienas milijardas žmonių sutraukė kolonializmo pančius. Ir visur, kur tik kartu su socialiniais pertvarkymais atėjo mokslas, technika, ten žemė, žmogaus rankos gamino žymiai daugiau gėrybių, ir Maltuso "teorija" sprogo, kaip muilo burbulas.

Maltusas įrodinėjo, kad nuo 18 amžiaus žmonių skaičius dvigubai padidėja kas 25 metai. Tačiau pats gyvenimas pasijuokė iš jo apskaičiavimų. Štai, sakykim, 1800-aisiais metais, t. y. tuo metu, kai gyveno Maltusas, Anglijoje buvo 16 milijonų gyventojų. Pagal jį 1962 metais šioje šalyje turėtų gyventi apie pusantro milijardo žmonių. Tuo tarpu šiandien Anglija teturi tik 56 milijonus gyventojų.

Maistas ir jo gausa

O gal iš viso nėra žmonių daugėjimo problemos? Paskutiniu metu, smarkiai didėjant žmonių skaičiui žemėj, ši problema iš-

kyla, tačiau visai kitoje plotmėje.

Jungtinės Tautos kas ketveri metai išspausdina pranešimą "Socialinė pasaulio padėtis". Paskutiniame pranešime, kuris apima 1957—61 metų laikotarpį, yra paskelbti duomenys apie atskirų šalių maisto produktų gamybą, maitinimosi racionus ir t. t. Pagal Jungtinių Tautų ekspertus minimali maisto norma vienam gyventojui yra 2,700 kalorijų ir 100—120 gramų baltymų per dieną. Bet štai kaip žmonės maitinosi 1961 metais: Indijoje — 2,080 kalorijų ir 44 gramai baltymų, Ceilone, atitinkamai, — 2,100 ir 49, Pakistane — 1,930 ir 45, Kolumbijoje — 2,170 ir 48, Ekvadore — 2,230 ir 56.

Maitinimosi problemos išsprendimas visų pirma priklauso nuo maisto gamybos didėjimo. Tarybų Sąjungoje ir Rytų Europos liaudies demokratinėse šalyse, pagal Jungtinių Tautų duomenis, palyginus su 1934—38 metų periodu, iki 1962 metų maisto produktų gamyba, skaitant vidutiniškai vienam gyventojui, išaugo 42 procentais, Jungtinėse Amerikos Valstijose ji padidėjo tik 19 procentų, Vakarų Europoje — 18 procentų. Daugelyje pietryčių Azijos, Afrikos ir Lotynų Amerikos šalių maisto gamyba visai nepadidėjo.

"Vienas milijardas žmonių mūsų planetoje badauja. Iš jų 400 milijonų visai neturi maisto. Kiti 600 milijonų valgo tiek mažai, kad jų gyvenimo vidurkis sutrumpėja du kartus", — tai žodžiai iš minėto pranešimo, ir jie priverčia daug ką susimąstyti. Nenuginčijamų faktų akivaizdoje reikia pripažinti, kad skurdo arba žmonių gerovės augimo priešasčių visų pirma reikia ieškoti socialinėje santvarkoje.

Minėtą Jungtinių Tautų pranešimą gyvai komentavo viso pasaulio spauda. Argi gali be susijaudinimo stebėti faktą, kad epochoje, kurioje žmogus sau atveria vartus į žvaigždes, badas yra nuolatinis trečdalis žmonijos palydovas?

Milijardas badaujančių yra didžiausias žmonijos istorijoje skaičius. Kaip suderinti faktą, kad, žmonijai progresuojant, padidėjo badaujančių skaičius? O gal teisus buvo Maltusas, tvirtindamas, kad žmonija

žengia į prarają? Išaiškinti padeda tokie daviniai. Iki XX amžiaus, pusė žmonių paprastai mirdavo badu. Šešioliktame amžiuje tik dešimta dalis nebadavo. Vadinasi, badaujančių procentinis skaičius, augant žmonių kultūriniam progresui, mažėja. Tačiau ir toliau palieka labai daug žmonių su tuščiais pilvais. Ir kad šis skaičius šiandien toks didelis, tai todėl, jog iš milijonų bado kapitalistai gauna didžiausią pajamų dalį. Badas — tai biznis, pasireiškęs įvairiausiomis formomis.

Kanadoje, Bolivijoje ir kitose šalyse yra milžiniški žemių plotai, kuriuose galėtų augti duona. Tačiau ji tenai neauga ne dėl techniškių kliūčių, o todėl, kad kapitalistams nenaudinga ten įdėti kapitalus, nes jie negreitai duotų pelno. Ne atsitiktinai vienas amerikiečių ekonomistas iš Harvardo universiteto neseniai įrodinėjo, kad "40 milijonų plėšinių išarimą galėjo atlikti tik Tarybų Sąjunga, ir to nepajęgtų padaryti jokia kapitalistinė valstybė, nes privatus verslininkas niekada neįdėtų savo kapitalo dėl visuomeninio reikalo."

Pagal Jungtinių Tautų demografistų apskaičiavimus 2000 metais žemės rutulyje gyvens 6 milijardai žmonių. Europoje gyvens 947 milijonai, Lotynų Amerikoje—592, Šiaurinėje Amerikoje — 312, Afrikoje — 421, Azijoje — 3,639, Tolimuose ir Artimuose Rytuose — 327, Okeanijoje — 29 milijonai. Norint išlaikyti dabartinį savo pasaulio gyventojų maitinimosi vidurkį, reikės per 40 metų maisto gamybą padvigubinti. Vadinasi, kad 2000-aisiais metais nebadautų 2 milijardai žmonių, maisto gamybą reikia patrigubinti. Ar galima tai pasiekti? Kapitalistinių valstybių praktika rodo, kad negalima, socialistinių šalių — kad galima.

Tik reikia blaivaus proto

Ne, žmonijai nereikia badauti, ir pagrindo pesimizmui nėra. Tą pripažįsta ir blavūs buržuaziniai mokslininkai. Amerikietis ekonomistas Džekobas Ozeras savo knygoje "Ar turi žmonės badauti?" įtikinamais faktais įrodo, kad Maltuso "teorija" ir jos XX amžiaus ištakos yra, žinoma, pastatytos

ant suklastoto pagrindo, nes maisto gamyba gali augti ir auga kai kuriose šalyse žymiai greičiau, negu žmonių skaičius.

Žymiai galima padidinti žemės ūkio produktyvumą. Visame pasaulyje šiuo metu pagaminama tik 100 milijonų tonų trąšų ir patrešiama tik šeštadalis pasaulio ariamos žemės. Vien tik pakėlus trąšų gamybą 6 kartus, derlius pasaulyje padidėtų 2—3 kartus. Žinomas anglų ekonomistas iš Oksfordo universiteto Kolinas Klarkas įrodinėja, kad jeigu vien tik dabar naudojamas žemės masyvus visame pasaulyje įdirbtume tokiu intensyvumu, kaip Olandijoje, tai galima gauti maisto, kurio užtektų 28 milijardams žmonių.

Žmonėms maisto produktai auginami tik 45 milijonų kv. kilometrų plote, t. y. naudojama tik ketvirta dalis tinkamos žemės. O Lotynų Amerikos šalyse žemės ūkiui panaudojama tik 7 procentai žemės. O kur dar dykumos kurias galima sudrėkinti, pelkes, kurias galima nusausinti? Panaudojus šias nenaudojamas galimybes, maistu galima aprūpinti dar dešimtis milijardų gyventojų.

Pasigyrimai ir tikrovė

Prieš kurį laiką man teko dalyvauti Penktame pasauliniame kongrese mitybos klausimais Vašingtone, kuriame dalyvavo 3,000 mokslininkų iš viso pasaulio šalių. Atidarant kongresą, kalbą pasakė Jungtinių Am. Valstijų prezidentas. Jis gyrėsi, kad amerikiečiai pagamina labai daug žemės ūkio produktų, bet nutylėjo, kad sandėliuose pūva kalnai grūdų ir milijonai šios valstybės piliečių kasdien eina gulti sočiai nepavalgę. Jis nepasakė ir to, kad daugelyje Lotynų Amerikos, Afrikos ir Azijos šalių tušti yra ne tik žmonių pilvai, bet ir sandėliai. Jis pacitavo danų patarlę, kad su viena žvake galima uždegti kitą, neužgesinant pirmosios, ir pažadėjo su "amerikoniško gausumo" žvake uždegti tautų žvakes. Po JAV prezidento kalbėjęs profesorius R. Ridžas iš Džakartos pareiškė, kad šviesiausiai dega ta žvakė, kurią uždega noru gyventi laisvėje pačios tautos. Jis papasakojo apie baisų kolonializmo palikimą Indonezi-

joje ir įrodinėjo, kad jeigu visame žemės rutulyje iš tankų šarvų būtų padaryti noragai, o jie patys būtų paversti traktoriams, tai šiuo metu galėtų būti gyventi 10 milijardų žmonių... Panašią kalbą JAV prezidentas pasakė kiek vėliau Jungtinių Tautų Generalinėje Asmablėjoje, paskelbdamas vadinamąją "Maistas — taikai" programą. Šios propagandinės kalbos pasauliui paliko tokį pėdsaką, kaip į ežerą numestas akmenukas. Dar daugiau, faktai rodo, kad visur, kur tik su automatu vienoje rankoje ir "pertekliaus žvake" kitoje pasirodo ameri-

kiečiai, ten plonėja duonos riekė, didėja skurdo kalnai.

Nežiūrint to, kad spausdinami "bado žemėlapiai", žmonių žemės rutulyje nebus per daug, jeigu tautos likimą paims į savo rankas. Per daug tik yra imperialistiniuose vakaruose žmogėdriškos moralės ir teorijos skleidėjų, per daug prisirinko nuodingų garų kapitalistiniame katile ir per daug aukštas ten slėgimas į išrūdijusias jo sienas. Baisiausias žmonijai pavojus yra šis katilas. Todėl visi dori pasaulio žmonės turi pasirūpinti, kad sprogimo metu jis nepadarytų baisių sužalojimų visiems.

Vladas Mozūriūnas

MIESTO VEIDAS

Rytai, kada migla tarp kalvų išsisklaido,
Pavirsdama rasa ar debesiu lengvu,
Iškyla prieš akis
raukšlėtas miesto veidas
Iš horizonto linijų melsvų.

Tame veide taip aiškiai atsispindi,
Kaip ir žmogus protingame veide,
Ir tai,
ką laikas spėjo paskandinti,
Ir tai,
kas liko metraščio raide.

Ir aš bandau iš naujo amžiaus aukščio
Pažvelgti giliau į sielą akmenų.
kiek daug čia
Legendų slepias tarp namų senų.
Jo raukšlės —
gatvės, išvagoję kaktą,
Subėga į senuosius kvartalus,
Ir mąsto jis,
vis mąsto dieną naktį,
Sutraukęs savo antakius žilus.

Kas jam vaidenasi pro laiko rūką,
Pro pelenus ir plėnis praeities,
Kada jis kaminais aukštais užrūko,
Akis primerkęs ant kalnų peties?

Marai,
karai,
gaisrai jo veidą darkė.
Randai apaugo plytom, granitu.
Bet kartais akmenys ir šiandien verkia
Po skliautais gotiškais niūrokų pastatų.

Dabar jo pakraščiais šviesėja raukšlės.
Lūšnelės nyksta —
apgamai seni.
Mašinos žybčioja sakytum aukšlės
žaliam nuo saulės parkų vandenų.
O milžinai kranai rankas kilnoja,
Darbščias rankas,
pastatančias namus.
Gatves pro pastatus grindėjai išvynioja
Lyg kilimo spalvotus rietimus.
Ir tvinčioja jo smilkiniai —
kvartalai —
Dusloką kraujo ūžesį girdžiu,
Kada rašau prie savo darbo stalo,
Matydamas jo veidą tarp raidžių.
Ir bruožai jo,
nemirštantys, gyvieji,
Nors granite sustingę amžinai,
Į mano posmus gatvėm įsilieja,
Gyvenančiam veide jo taip seniai.

Šlovinga data lietuvių tautos istorijoje

1863—1864 metų sukilimo šimtųjų metinių proga

ST. LAZUTKA

Dviejų visuomeninių-ekonominių formacijų — feodalizmo ir kapitalizmo — sandūroje įvykęs 1863—1864 metų sukilimas yra įžymus įvykis lietuvių tautos istorijoje. Šiandien tenka giliai susimąstyti, sklaidant pageltusius nuo laiko archyvinių bylų puslapius — ispravnininkų, žandarmerijos karininkų pranešimus, caro gubernatorių ataskaitas, karo lauko teismų nuosprendžius, atskirų sukilėlių, revoliucionierių, sukilimo vadovų parodymus.

Marios liaudies ašarų ir kraujo, Lietuvos valstiečių kančios, ištikimybė savo liaudžiai, tikėjimas, kad nugalės teisingas liaudies reikalas — štai kas sužadino ir suteikė jėgų 1863—1864 metų sukilimui Lietuvoje. “Klasių kovos dvasia”, gili neapykanta despotizmui, vergovei ir engimui dvelkia iš kruopščiai caro valdininkų įrištų archyvų puslapių.

Štai Panevėžio ispravniko 1863 metų kovo 6 dienos pranešimas:

“... Daugelis dvarininkų su savo šeimomis palieka savo dvarus ir išvyksta į miestus, pavyzdžiui — į Vilnių, Rygą, Mintaują, o daugelis dvarininkų... nepasitiki savo valstiečiais, nes aplanai sunku pastebėti taikingus valstiečių ir dvarininkų santykius, — greičiau galima pasakyti, kad valstiečiai suirzė prieš dvarininkus ir visus bajorus.”

Taip, Lietuvos valstietija, pagal švelnų ispravniko posakį, buvo “suirzusi”. Kovo mėnesį sukilimas jau buvo apėmęs ištisus Lietuvos apskritis. Ne atsitiktinai dvarininkai bėgo į miestus. Liaudies pyktis pratrūko, kantrybės taurė persipildė, siaubas apėmė engėjus. Tačiau po sukilimo vėliava buvo pasiryžę kautis ne tik valstiečiai, bet ir smulkieji, ir dargi kai kurie vidutinieji Lietuvos dvarininkai. “... Garantuoti negalima, — rašo ispravnikas tame pat pranešime, — ypač už Panevėžio apskrities pirmąjį pavieta, kuris pasižymi neramia dvasia,

todėl, kad čia yra didesnis jaunųjų ir smulkių, mažai sėšlių dvarininkų bei bajorų skaičius...”

Ir taip buvo visoje Lietuvoje.

Nepaprastai vertingi yra sukilimo vadovų Lietuvoje ir Baltarusijoje A. Mackevičiaus, Z. Sierakausko, K. Kalinausko paliudijimai ir priešmirtiniai laišškai. Jų negalima skaityti nesusijaudinus. Jie persunkti giliu tikėjimu valstiečių revoliucija, dvelkia pasiaukojimu ir karšta meile savo liaudžiai, neapykanta despotizmui ir baudžiavai, ištikimybė laisvės idealams.

Iš kalėjimo kameros vienam savo budelių A. Mackevičius 1863 metų gruodžio 16 dieną rašė: “Noras padaryti gera žmonėms ir suteikė man jėgų pakelti liaudį...”

O “pakėlus liaudį” A. Mackevičiaus tikslas ir veiklos programa buvo: laimėti jai nemokamą žemės sklypą ir pilietines teises, kad tuo pačiu “išaukštintus liaudį”, būtų svarstomas klausimas apie Lietuvos, kaip savarankiškos valstybės, ateitį. Bet tai pasiekti, A. Mackevičiaus nuomone, lietuvių tauta galės tik sąjungoje su lenkų, rusų ir kitomis kaimyninėmis tautomis. Įdomu, kad patį sukilimą A. Mackevičius vadina revoliucija. Keletą minučių prieš mirtį, savo paskutiniame laiške, A. Mackevičius, labai jaudindamasis dėl tautos ateities, pareiškė cariniams budeliams: “Jeigu norite, kad nebūtų daugiau to, kas buvo (t. y. sukilimo.— S. L.), visų pirma išsiųskite šlėktą už Nėmuno. Arba sulyginkite liaudies teises su šlėktos teisėmis”.

Ne mažiau jaudina “Laiškai iš po kartuvių”, kuriais kreipiamasi į liaudį. Juos parašė kitas sukilimo Lietuvoje ir Baltarusijoje vadovas K. Kalinauskas.

Kodėl šio laikotarpio įvykiai Lietuvoje patraukė tokį didelį K. Markso ir F. Engelso, o taip pat visų kaimyninių šalių revoliucionierių dėmesį?

Kokio pobūdžio pagal savo programą, reikalavimus ir varomąsias jėgas buvo 1863—1864 metų sukilimas Lietuvoje?

— — —

XIX amžiaus šeštojo dešimtmečio pabaiga ir septintojo dešimtmečio pradžia eilėje stambiausių pasaulio šalių pasižymėjo ryžtinga kova prieš baudžiavą ir vergovę, už socialinį ir nacionalinį tautų išsivadavimą.

Pačioje Rusijos imperijoje labiausiai pažeidžiama carizmo vieta buvo jos pakraščiai visų pirma Lenkija, Suomija, Ukraina, Baltarusija ir Lietuva. Kaip žinoma, judėjimas Suomijoje ir Ukrainoje neperaugo į atvirąjį sukilimą, Lenkijoje jis įgijo nacionalinį išsivadavimo pobūdį.

Lietuvoje ir Vakarų Baltarusijoje iš pat pradžių sukilime vyravo socialinis, agrarinis klausimas, kuris galėjo patraukti paskui save taip pat ir Rusijos gubernijų valstietiją. Tuo būdu Lietuva ir Vakarų Baltarusija tapo lyg sukilimo centru, Rusijos imperijos, o iš dalies ir tarptautinio pobūdžio svarbiausių prieštaravimų mazginiu punktu.

Visų pirma agrarinė krizė ir feodalinės visuomenės pagrindinių klasių — valstietijos ir dvarininkų — kova čia aštriausiai pasireiškė dar revoliucinės situacijos metais, kas suteikė ir pačiam sukilimui Lietuvoje ryškiai išreikštą agrarinį pobūdį. Taip, būtent, apibūdino sukilimą Lietuvoje K. Marksas ir F. Engelsas. „Lietuvių judėjimas — dabar svarbiausias, — rašė Engelsas laiške Marksui 1863 metų balandžio mėnesį, — kadangi jis 1) išeina už kongresinės Lenkijos sienų ir 2) jame gausiai dalyvauja valstiečiai, o arčiau prie Kuršo jis įgyja netgi tiesiog agrarinį pobūdį”.

Antra vertus, dar sukilimo išvakarėse išryškėjo Lietuvos revoliucinių demokratų nacionaliniai reikalavimai. Savo geriausių šūnų, tokių kaip A. Mackevičiaus, lūpomis lietuvių tauta tuo metu iškėlė reikalavimą suteikti jai teisę pačiai spręsti savo likimą ir matė savo ateitį vienoje sąjungoje su išsivadavusia Lenkija ir demokratine Rusija. Todėl antibaudžiavinė kova Lietuvoje, kuri pagrindinė dalyvė buvo valstietija, susipynė su bendrademokratine kova prieš carizmą, kurioje, greta valstiečių, dalyvavo

miestų „apačios”, smulkieji, netgi kai kurie vidutiniai valstiečiai.

Trečia, Lietuva greta Baltarusijos ir Vakarų Ukrainos buvo sudėtingiausia dalis vadinamojo Lenkijos klausimo, į kurio sprendimą, be Rusijos ir Lenkijos, mėgino kištis taip pat ir kai kurios kitos Vakarų Europos valstybės.

Su Lietuva siejo savo viltis, kad prasidės valstiečių revoliucija Rusijoje, didieji Rusijos revoliuciniai demokratai.

A. Gercenas ir N. Ogariovas reiškė viltį, kad prasidėjęs Lietuvoje sukilimas gali tapti visos Rusijos valstiečių sukilimo „fermentu” ir tuo būdu užtikrinti Lenkijos sukilimo sėkmę.

Revoliuciniame judėjime Lietuvoje ir ypač prasidėjusiame sukilime aktyviai dalyvavo Lenkijos, Rusijos ir kitų šalių revoliucionieriai.

Ne atsitiktinai kaip tik į Lietuvą, o ne į Varšuvą ir ne į Ukrainą, kur jis gimė, kaip sukilimo vadovas atvyko įžymus Lenkijos revoliucionierius Z. Sierakauskas. Vilniuje savo revoliucinę veiklą išvystė ir puikus baltarusių revoliucionierius K. Kalinauskas. Lietuvoje sukilėlių būrių vadovavo lenkas B. Kolyška, vėliau nužudytas Vilniuje, Lukiškio (dabar Lenino) aikštėje.

Visi jie, būdami tikri revoliucionieriai, kovojo ten, kur buvo galima skaudžiausiai smogti carizmui, baudžiavai, reakcijai ir tuo būdu iškovoti laisvę visoms broliškosioms tautoms.

Su pirmu klausimu tiesiogiai susijęs ir antras klausimas: kodėl, būtent, Lietuvoje 1859—1862 metais revoliucinė situacija peraugo į sukilimą ir ar šis perėjimas įvyko betarpiškai arba turėjo kažkokį pertrūkį.

Įvairių krypčių buržuazinė istoriografija teigė, kad sukilimas Lietuvoje ir Baltarusijoje prasidėjo vėliau, negu Lenkijoje, ir buvo iš esmės iš ten perkeltas.

Tarybinė istoriografija tuo pat klausimu užima visiškai priešingas pozicijas. Tarybinų istorikų (prof. J. Žiugžda, doc. A. Smirnovas ir kt) darbuose įrodyta, kad revoliucinė situacija Lietuvoje buvo sudėtinė visos Rusijos revoliucinės situacijos dalis ir dėl minėtų priežasčių peraugo 1863 m. pra-

džioje į sukilimą, o sausio 22 d. Varšuvos CK "Manifestas", paskelbęs sukilimą Lenkijoje, buvo tik postūmis jam plisti ir stiprėti. Peraugo į atvirą sukilimą taip pat ir valstiečių judėjimas. Šiai tezei patvirtinti minėti istorikai pateikė konkrečius istorinius faktus. Tarybinių istorikų nuopelnas yra tas, kad jie, apsiginklavę marksistinė-leninistine metodologija, dialektiškai įprasmino šį sudėtingą procesą, suvokė jo esmę.

Tai, kad mūsų istoriografija tinkamai išsprendė revoliucinės situacijos peraugimo į sukilimą problemą, įgalino tinkamai apibrėžti ir sukilimo pobūdį — kaip agrarinį, socialinį, revoliucinį-demokratinį, ką nurodinėjo Marksas ir Engelsas, ir kartu nacionalinį-išsivaduojamąjį, glaudžiai susijusį su lenkų, baltarusių ir kitų tautų kova prieš carizmą.

Žinoma, būtų klaidinga laikyti sukilimą Lietuvoje grynai valstietišku. Jis buvo platesnio, nacionalinio išsivadavimo pobūdžio. Kaip jau buvo minėta, jame aktyviai dalyvavo ir kiti gyventojų sluoksniai, jų tarpe ir liberalioji šlėkta.

Tarybinė istoriografija nurodė dar vieną svarbų sukilimo bruožą, — jame pasireiškusių broliškųjų tautų solidarumą kovoje prieš carizmą ir baudžiavą.

Lenkų, lietuvių ir baltarusių tautos sukilo su ginklu rankose prieš bendrąjį priešą — carizmą. Kaip jau buvo pasakyta, įžymiausi lenkų ir baltarusių revoliucionieriai — Z. Sierakauskas, K. Kalinauskas, L. Zvezdovskis — drauge su lietuvių revoliucionieriais A. Mackevičiumi ir kitais ėjo vadovauti sukilimui Lietuvoje.

Lenkų, lietuvių ir baltarusių tautų kovą prieš carizmą rėmė rusų revoliucionieriai.

Revoliucinės organizacijos "Žemė ir Laisvė" iniciatyva sukilimui Lenkijoje ir Lietuvoje paremti buvo pradėtas ruošti sukilimas Kazanėje, kuris istorijoje žinomas kaip "Kazanės sąmokslas". Sukilime betarpiškai aktyviai dalyvavo daug Rusijos revoliucionierių, į sukilusiųjų pusę perėjo kai kurie Rusijos armijos karininkai ir kareiviai.

Sukilimui Lenkijoje ir Lietuvoje karštai simpatizavo Anglijos ir Prancūzijos darbininkai, kurie protestavo prieš savo vyriau-

sybių piktadarybes.

Atidžiai stebėjo sukilimą ir jį visokeriopai rėmė įvairių Europos šalių revoliucionieriai. Jam simpatizavo italų tautos didvyris D. Garibaldi. 1863 metų kovo 22 dieną įvairių šalių revoliucionieriai paruošė pulkininko Lapinskio ekspediciją, kuri turėjo išsilaipinti Lietuvoje ir tiesiog padėti sukilimui. Nemažai ją ruošiant padėjo A. Gercenas ir N. Ogariovas, o M. Bakuninas joje pats dalyvavo.

Šia prasme 1863—1864 metų sukilimas Lietuvoje buvo giliai internacionalinio pobūdžio ir turėjo svarbią tarptautinę reikšmę.

Įžymią istorinę reikšmę turėjo sukilimas lietuvių tautai. Carizmas buvo priverstas padaryti kai kurias nuolaidas ir caro 1863 metų kovo 1 dienos įsaku įvykdyti "valstietišką reformą" Lietuvos valstiečiams naudingesnėmis sąlygomis, kas, savo ruožtu, padėjo sparčiau vystytis kapitalistiniams santykiams kaime. Didis yra sukilimo vaidmuo toliau besivystant revoliuciniam ir išsivadavimo judėjimui Lietuvoje. Jis pakėlė lietuvių tautos nacionalinį sąmoningumą, sustiprino jos siekimą išsivaduoti tiek iš socialinės, tiek iš nacionalinės priespaudos.

Lietuvos buržuazija ir jos ideologai stengėsi pavaizduoti 1863 m. sukilimą Lietuvoje iškraipytai, nugramzdinti užmarštin šį šlovingą istorijos laikotarpį, teigdami, kad, esą, lietuvių tautos išsivadavimo kova kilo iš "Aušros" ir "Varpo" laikotarpio buržuazinio liberalinio judėjimo.

V. Leninas Rusijos istorijos pavyzdžiu parodė, kad išsivaduojamojo revoliucinio judėjimo ištakos gimė žymiai anksčiau, o darbininkų ir socialdemokratų judėjimo pirmtakai yra revoliucinė valstietija bei jos ideologai — revoliuciniai demokratai. Vadinas, darbininkų klasė, jos partija yra septintojo dešimtmečio šlovingų revoliucinių tradicijų įpėdiniai.

Lietuvos darbininkų klasė ir jos partija, neužmiršdami šių Lenino nurodymų, nuosekliai kovodami prieš buržuazinę-nacionalistinę klerikalinę ideologiją, šventai saugojo ir vystė šlovingas 1863—1864 metų sukilimo tradicijas visuose kovos už šviesią liudies ateitį etapuose.

Antano Strazdo kūryba ir liaudis

JONAS RISKUS

1963 m. birželio 12 dieną sukako 200 metų nuo vieno populiariausių lietuvių liaudies poetų — Antano Strazdo gimimo. A. Strazdo poezija susiliejo su poetine liaudies kūryba, o jo šviesus atminimas iš kartos į kartą eina gausiuose liaudies pasakojimuose. Tokio likimo susilaukia nedaugelis poetų. Tad koks yra svarbiausias Strazdo kūrybos bruožas, pelnęs poetui tokią liaudies pagarbą ir meilę? Tikriausiai neapsiriksimė pasakę, kad tas bruožas yra gilus jo kūrybos liaudiškumas.

Kūrinio liaudiškumą visų pirma nulemia menininko nušviečiamų klausimų svarbumas liaudžiai, kūrinyje atvaizduotų gyvenimo reiškinių esmingumas, liaudies vilčių ir lūkesčių išreiškimas. Baudžiavinėje epochoje, kurioje gyveno ir kurią vaizdavo Antanas Strazdas, didžiausias liaudies lūkestis, jos svarbiausias siekimas buvo nusikratyti baudžiavinę priespaudą, išsikovoti socialinę laisvę. A. Strazdo kūrybos liaudiškumas ir pasireiškė tuo, kad jis savo poezijoje išreiškė karštą meilę valstiečiui baudžiauninkui, vaizdavo sunkų Lietuvos baudžiauninkų gyvenimą, žadino liaudyje protestą prieš baudžiavą, prieš socialinę priespaudą, pranašavo darbo žmonėms išsivadavimą ir šviesesnę ateitį, sąmonino liaudį.

Sąmonindamas liaudį, poetas įtaigia, liaudžiai suprantama forma parodė, kad didžiausi liaudies nelaimių kaltininkai buvo ponai ir dvartarniai. Feodalo pono ir valstiečio baudžiauninko kontrastinga paralelė

—tai vienas svarbiausių tematinių socialinės A. Strazdo poezijos motyvų. Antai eilėraštyje "Varnas" įsakmiai parodoma, kad baudžiauninkai turi "juodą duoną krimsti, karčias bėdas tankiai kęsti", todėl, kad ponai "svetimos tik procios laukia", "paskutinių kraują traukia". Eilėraštyje "Ei tu, Dominykai" pavaizduotas baudžiauninkas Dominukas jau taip nukankinamas šlėktos ir

dvaro, dvartarnių — urėdo ir tijūno, jog iš nevilties "sau čipryną peša".

A. Strazdas parodo, kad be pono tarnų — urėdo, tijūno, valstietį engė ir kiti feodalinės santvarkos ramsčiai — dvasininkai ir valdininkai. Dainoje "Varnas" poetas piktinasi, kad kunigai varge ir skurde gyvenančius žmones "kasdien pešioja", "Pagrabe Palšio" jumoristinės liaudies dainuškos forma smerkiamas dvasininkas už tai, kad "sidabrą nešė ir šventuosius pešė", o eilėraštyje "Iš taip daugel gaspadinė" pašiepiamas kunigėlis, suvalgęs sunkiai uždirbtus valstiečių kąšnius:

Atvažiuoja kunigėlis, —
Geri pietūs iš vištelių,
Keptų ir išvirtų.

Kai kuriuose eilėraščiuose apčiuopiamai atskleidžiamos ir valdininkų daromos skriaudos valstiečiams. Humoristine nuotaika parašytame eilėraštyje "Kaulakys ir kamarnykas" vaizduojamas šiurkštus matininkas, žiauriai sumušęs valstietį Kaulakį, bandžiusį pasipriešinti dėl neteisingai atrėžto žemės sklypelio. O dainoje "Lenkų žemėj daugel vietų" parodomi caro valdininkai ir žiaurūs karininkai, kankiną valstiečių jaunimą, pakliuvusį į kariuomenę. Vargšas rekrutas gauna "šimtą palkų" vien už tai, kad netropija "vieno žodžio — kaip rūžę (šautuvą) vadina".

A. Strazdas atviromis akimis ir jautria širdimi stebėjo ne tik feodalinės epochos baudžiavinius santykius, bet ir tas naujas išnaudojimo formas, kurios atsirado, yrant feodalizmui, besiplečiant kapitalistiniams santykiams, kai vieni valstiečiai, susidarius sąlygoms, ekonomiškai stiprėjo, o kiti turėjo tenkintis bernų bei samdinių padėtimi. Tad A. Strazdo socialinė poezijoje yra ir kitas motyvas, praskleidžiantis klasinius prieštaravimus pačių valstiečių gyvenime — tai gaspadoriaus ir jo samdinio "siratos" kont-

rastingas motyvas. Poetas akylai pastebėjo, kad ekonomiškai bestiprėjęs valstietis, taip vadinamas gaspadorius, naudojėsis samdinio darbu, buvo toks pat išnaudotojas, kaip ir dvarininkas. "Giesmėje apie siratas" poetas ir kuria apibendrinantį tokio gaspadoriaus paveikslą. Tiesa, čia tiesiogiai nėra duota gaspadoriaus charakteristika, į pirmą planą iškeliamas našlaičio-samdinio buitį ir beteisiška padėtis:

Blogas jam tankiai pašaras,

Didžiausi pietūs — ašaros;

Po galva kumštėlis —

Visas bankietėlis —

Ach, bėdos!

Nėra jam česo vaitoti,

Ligų suspaustam gulėti:

Atėjo adyna,

Gaspadors budina —

Elk dirbtų.

Tačiau per našlaičio samdinio charakteristiką, per našlaitėlio beteisiškos padėties ir gaspadoriaus sūnaus laisvo gyvenimo kontrastingą paralelę jaučiama ir gaspadoriaus samdinio šeimininko, šykštaus, žiaurais, egoistinių polinkių žmogaus brutali jėga.

A. Strazdas nupiešė teisingą baudžiavinės eksploatacijos bei samdinio išnaudojimo gaspadoriaus ūkelyje paveikslą, sodriai prisotintą meilės ir užuojautos nabagėliui baudžiauninkui Dominykui ar samdiniui, biednam "siratai", ir smerkiančios neapykantos ponui, urėdai ar gaspadoriui "naminykui". Tuo reiškėsi A. Strazdo poezijos didelė sąmoninanti jėga, žadinanti išnaudojamojo žmogaus širdyje ir prote neapykantą savo skriaudėjams, keliantį savo vertės ir galios pajautimą.

A. Strazdo eilėraščių, vaizduojančių socialinius prieštaravimus, sąmoninti jėga buvo tuo akivaizdesnė, kad jis pats tą sąmonėjimą tiesiogiai žadina, — tai reikšdamas mintis apie visų žmonių prigimtine lygybę ("kaip tik svietas prasidėjo [...], lygumą terp sau padėjo"), kas baudžiavinėje epochoje buvo labai nauja ir drąsu, tai pranašaudamas skriaudėjams prapultį:

Nebeltgos jau adynos,

Aš jurks tas nešu navynas:

Jau prikalta daug yr plieno,

Nebetoli jau ta diena,

Kai iš jų nebus nė vieno.

Sąmonindamas liaudį, ugdydamas neapykantą engėjams, poetas ją kartu skatino išsivaduoti iš socialinės priespaudos. Tai yra pagrindinis A. Strazdo kūrybos liaudiškumo bruožas.

A. Strazdo gamtinės dainos "Strazdas", "Gegužėlė", "Selianka aušra", "Jau saulėlė šviečia" taip pat sąmonino baudžiavinę liaudį, žadino baudžiauninko širdyje ir prote savo vertės ir galios supratimą, todėl jos taip pat yra giliai liaudiškos. Gamtinių A. Strazdo dainų sąmoninanti jėga ypač ryškiai pasireiškia optimizmu, džiugiu patosu. Gimtojo krašto vaizdai tose dainose yra šviesūs, spalvingi, žadiną pakilią nuotaiką. Atkreipkime dėmesį, kaip šviesiai, nuotaikingai apdainuojama atbundanti pavasario gamta dainoje "Strazdas":

Žiedai iš žemės pinas,

Pilnas paukščių karkdynas,

Šiaudžia, griaudžia, lizdus pindami.

Pučia saldus vėjelis,

Krenta lengvas lietelis,

Visa žemė linksmi pradžiugo.

Optimizmo A. Strazdo gamtinėms dainoms teikia jau vien tai, kad jis tedainuoja tokius gamtos reiškinius, kurie susiję su gyvybe, gyvybingojo prado pasirodymu, atsiradimu (aušra, pavasaris, saulės nužerta žemė ir pan.).

A. Strazdo dainų optimizmas buvo tarsi atsvara prieš niūrią to meto baudžiauninko buitį, jis kontrastavo klaikią prislėgtos liaudies gyvenimo tikrovę ir kartu žadino geresnio šviesesnio gyvenimo pasiilgimą. Pagaliau A. Strazdas gamtinėse dainose tiesiogiai žadino tokio gyvenimo pasiilgimą tai eilėraščio posmu, tai viena kita eilute. Antai dainoje "Gegužėlė" vaizduojama gegužėlė kalba ne tik apie liaudies vargus, bet ir apie didžiausią liaudies lūkestį — socialinę laisvę. "Strazde" pranašaujamas pavasarėlis, "Seliankoje aušroje" priminama apie pražuvusius piktus česūs.

A. Strazdo kūrybos liaudiškumas reiškėsi ir tuo, kad jis, keldamas esminius liaudžiai klausimus, nušvietė juos liaudies interesų požiūriu. Ne tik baudžiavinę buitį apdai- nuoja motyvai, ne tik samdinio "siratos" darbo ir vargo temos ar meilę gimtajam kraštui, jo gamtai reiškia kūriniai buvo pa- rašyti liaudies interesų požiūriu. Ir žmonių girtavimo, tinginiavimo, inertiško bei ki- tų ydų pabarimai, ir šeimyninius bei kaimy- nų ar meilės santykius atspindinčios dai- nos, ir net pasiturinčio valstiečio gyvenimą vaizduoją kūriniai — viskas turėjo realų pagrindą, buvo vaizduojama iš liaudies po- zicijų ir atliko skatinantį pažangų vaidme- nį, padėjo liaudžiai sąmonėti.

Vienas esmingiausių A. Strazdo kūrybos liaudiškumo bruožų yra tas, kad poetas sa- vo kūrybos centre drąsiai iškėlė liaudies žmogų, davė tokį žmogaus paveikslą, kuris skiepijo liaudžiai geriausias žmogiškas min- tis bei jausmus. Iš A. Strazdo poezijos to- melio prieš mus iškyla to meto kaimo žmo- nės, lietuvių liaudis, su jai būdinga psicho- logija ir pasaulėjauta. Ir baudžiauninkas Domykas, ir vargšas sirata, ir gaspadorius, gaspadinė bei samdiniai, ir kaimo jaunimas, piemenėliai — visi tie kaimo vyrai ir mote- rys, — ar jie dirbtų darbus, ar dejuotų pri- spausti nesuskaičiuojamų baudžiavinio gy- venimo vargų, ar juokautų negausiose savo gyvenimo pramogose — piršlybose, vestuvė- se, ar pagaliau tinginiautų, valdytųsi, — vi- sur jie yra mūsų kaimo žmonės, suformuoti baudžiavinio gyvenimo sąlygų. Liaudies žmogus A. Strazdo poezijoje iškyla labai tikroviškai — su savo teigiamybėmis ir ydo- mis be jokių idealizacijos žymių.

A. Strazdo lyrinis herojus yra ne pasy- viai kenčiantis, bet aktyvus, gyvenimą tei- giantis. Vaizduodamas liaudies žmogų, iš- keldamas aktyvų jo santykį su gyvenimu, Strazdas tęsė tradicijas didžiojo Donelaičio, įvedusio į lietuvių literatūrą liaudies atsto- vą. Kai kuriais atžvilgiais jis šias tradici- jas pakėlė net į naują pakopą. Donelaitis, realistiškai vaizduodamas baudžiauninkų vargus ir rūpesčius, išaukštindamas papras- tą darbo žmogų, vis dėlto skelbė, kad "kož- nas tur, kaip dievas jam skyręs yr, pasi-

kankint". Strazdas savo populiariausiose dainose atvirai pasisakė prieš baudžiavinę priespaudą ir pranašavo tokio neteisingo gy- venimo galą.

A. Strazdo poezija, vaizduojanti liaudies žmogų visuomeninių idealų šviesoje, iškel- dama gražiausius liaudies žmogaus asme- nybės bruožus, blaiviai vertindama jo cha- rakterio ydas ir trūkumus, kartu įsakmiai kovojo su tuo gyvenimu, kuris trukdė liau- dies asmenybės vystymąsi.

A. Strazdo poezijos liaudiškumą, jos po- pularumą liaudies masėse sustiprino formos demokratiškumas, kuris pirmiausia pasireiškė tuo, kad joje vaizduojami liaudies žmo- gaus pergyvenimai ir gyvenimo įvykiai yra artimi liaudies patirčiai, susiję su tokiomis gyvenimo pusėmis, kurios artimos liaudžiai. A. Strazdo pavaizduoti kaimo žmonės savo kalba, mąstysena yra tapę sutapę su buitine aplinkuma, darbu, žeme, gamta; jų žo- džiai, mintys, elgesys atitinka kultūrinį ir socialinį būvį tos epochos, kuri tuos žmones pagimdė, suformavo, kurios fone jie yra at- vaizduoti.

A. Strazdo poezijos formos demokratiš- kumas pasireiškė ir jos glaudžiu sutapimu su liaudies dainos forma. Antai vienas idė- jiškai reikšmingiausių, autentiškiausių ir liaudyje labiausiai paplitusių eilėraščių "Giesmė apie siratas" yra parašytas liau- džiai artima ir suprantama forma. Pagrin- dinis dainos veikėjas-samdinys "sirata" pri- mena tautosakoje pavaizduotą našlaitį. Jis, kaip ir liaudies dainų našlaitis, kenčia var- gą, pergyvena vienvatvę, ilgisi tėvelių, moti- nėlės, sielvartauja, kad nebegali jų prisi- šaukti iš smėlio kalnelio. Panaudotas tau- tosakinis vaizdas žadina emocijas ir padė- da geriau suvokti gaspadoriaus daromą skriaudą našlaitėliui. Tautosakiniais įvaiz- džiais išreiškiamos sudėtingos problemos liaudžiai suprantamai, prieinamai eilėraš- čiuose "Varnas", "Strazdas", "Gegužėlė" ir kituose.

Vertingiausias Strazdo poezijos išraiškos ypatybės — abjektyvumas, žmogaus jausmų ir gamtos pasaulio paralelizmai, emocinis platumas, glaudus turinio ir formos ryšys,

(Tąsa 96-tam pusl.)

Menas, religija ir mūsų gyvenimas

B. GENZELIS

Įvairių religijų atstovai bando įrodyti, jog menas ypatingai turi būti dėkingas religijai. Jie nurodo antikinės Graikijos meną, Leonardą da Vinči, Rafaelį Santį, Bachą, Mocartą ir priduria: "Ir bedieviai žavisi šių autorių kūrinius"...

Bet argi religija pagimdė šiuos meno šedevrus?

Antikinis menas labiausia išsivystė Graikijoje. Jis iš tikrųjų rėmėsi religine mitologija. Tačiau graikų mitologija išreiškė žmogaus svajones. Pavyzdžiui, mite apie Dedalą ir jo sūnų Ikarą įkūnyta liaudies svajonė pakilti aukščiau žemės, skraidyti ore. Graikų menas nieko bendra neturėjo su ekstaze ir asketizmu. Graikai tikėjo, kad žmogus gali nugalėti dievus. Jie juokėsi iš dievų. Graikų įsivaizdavimu, dievai — sukčiai, melagiai, vagys ir girtuokliai. Tokius juos parodo ir Lukianas "Dievų kalboje", kur dievai pešasi dėl vietos puotoje. Eschilo tragedijoje "Prikaltas Prometėjas" vyriausias dievas Dzeusas rodomas paprastu, kankinančiu žmones tironu.

Antikinės Graikijos mitologija šlovina žmogaus jėgą, grožį. Jame nėra nieko dieviška — viskas žmogiška.

Religija visais amžiais buvo meno stabdis. Tai patvirtina daugelis faktų. Europoje nuo krikščionybės įvedimo iki Atgimimo epochos menas buvo apmiręs, nes religija slopino visa, kas žmogiška.

Egipte ištisus šimtmečius, kai menas tapo religijos tarnaitė, nebuvo sukurta nė vieno žymesnio meno kūrinio. Senovės persų religija uždraudė atskiras meno šakas, judaizmas sąmoningai ir atvirai stabdė meno vystymąsi, o islamas uždraudė piešti žmogų. Biblijoje skulptūra ir tapyba vadinos "ištvirkimo pradžia" ir "gyvenimo išgėdinimu". Visai įžeidinėjama menininko profesija. "Senajame testamente" yra tokie žodžiai: "Jo širdis — pelenai, ir jo viltys žemesnės už žemę, ir jo gyvenimas niekingesnis už purvą".

Romoje krikščionybė nuo pat pirmųjų dienų atakavo meną. Su didžiausiu įniršiu krikščionys niekino antikinį meną ir nusiaubė jį labiau, negu laukiniai barbarai. IV a. pabaigoje popiežiaus Grigaliaus I įsakymu buvo sudeginta didžiausia senovės knygų saugykla — Aleksandrijos biblioteka. Pačioje Romoje buvo deginami Cicero, Lukrecijaus, Tacito, Livijaus ir daugelio kitų kūriniai.

Tačiau žmogaus prigimtis nėra abejinga menui. Žmogus grožisi jį supančia aplinka. Negalima jo vien tik kankinti ir gąsdinti. Ir bažnyčia ieško patrauklesnių formų, norėdama suvilioti žmogų. Religija ilgus amžius spekulavo džiaugsmo, nevilties, kančios jausmais. Šie jausmai visuomet susiję su estatiniais pergyvenimais, su estatinium didingumu, grožio ir tragiškumo jausmu, su įsivaizdavimu kažko geresnio, kas realiai egzistuoja. Ir niekuomet religija nesinaudoja komiško jausmu. Juk komiškas veda prie kritikos, prie džiūgavimo, juoko. O kritikos labiausiai ir bijo religija. Jumoro ir juoko pagalba negalima sukelti žmoguje pesimizmo ir nevilties.

Bažnyčia, privertusi meną tarnauti sau, slopino bet kokį pažangesnį jo pasireiškimą. Menas galėjo vystytis tiktai ekstazės ir asketizmo šlovinimo kryptimi. Tai ryškiai matome, tyrinėdami krikščionių viduramžių meną.

Ir jeigu šiandien vis dėlto turime tikrai humanistinių religine tematika meno kūrinių, tai ne bažnyčios nuopelnas, o atvirkščiai — įrodymas, kad, viešpataujant religinei ideologijai, menas ištrūkdavo iš jos varžtų.

Leonardas da Vinči žinojo, kaip Romos popiežiai pynė intrigas, nuodydavo savo priešus, siekdami įsigyti jų turtus. Išdavystė buvo svarbiausia tuolaikinės Italijos valdančiųjų klasių yda. Didysis menininkas, pasinaudodamas legenda apie Judą, norėjo pasmerkti išdavystę apskritai, su-

kelti žmonėse pasišlykštėjimą išdavikais.

Siekdamas atvaizduoti žmogų, Leonardas da Vinči tyrinėjo žmogaus sandarą. Jis slaptai vykdavo į lavonines ir darydavo skrodimus, nors tai buvo laikoma didžiausia nuodėmė. Menininkas bandė pažvelgti į žmogaus vidų, o tai daryti draudė religija. Koks paradoksas: už savo kūrinis religine tematika Leonardas da Vinči suėjo į konfliktą su religija! Jam pavyko išvengti inkvizicijos tik todėl, kad sugėbėjo laiku pasislėpti.

Atgimimo menininkai savo kūrybą skyrė žmogaus grožiui, moters grožiui. Juk jiems pozavo žemiškos būtybės! Ir neatsitiktinai aršus tuolaikinis katalikybės gynėjas Savanarola su pykčiu sviedė Atgimimo menininkams: "Jūs aprenkiat Dievo motinas kaip kurtizanas ir suteikiate joms savo mylimųjų broožus!.."

Ankstyvojo Atgimimo dailininkai nukėlė dievus iš dangaus į žemę. Menas toliau negalėjo būti religijos pančiuose. Jis ištrūko iš jų. Meno objektu tapo realiai egzistuojantis žmogus, nors jis dar ir buvo įvelkamas į religinį rūbą.

Tačiau bažnyčios kunigaikščiai bandė ir toliau išlaikyti savo įtakoje meną. Jie suprato, kad, jeigu vystysis ir pasaulietinis menas, bažnyčia neteks savo svorio ir patraukimo. Pasaulietinis menas žmonėms darys daugiau įtakos, negu bažnytinis. Ypač pašėlusią kampaniją vedė bažnyčia prieš operos ir baleto teatrus, prieš pasaulietišką muziką. Pavyzdžiui, puritonai, nepakęsdami šekspyro, sulygino su žeme visus Londono teatrus, o prancūzų katalikai atsisakė laidoti Moljerą, kadangi jis buvo aktorius. Bažnyčia teatrus ir koncertų sales laikė ištvirkimo vietomis

Dabar bažnyčia visokiais būdais stengiasi panaudoti meną savo tikslams, ypač reakcinį meną

Gerai žinoma, kad katalikų bažnytinė muzika yra vargonų. Tiksliau — buvo...

Vakarų šalyse paplito įvairūs džazai. Bažnyčia stengiasi neatsilikti nuo laiko. Daugelyje katalikšų šalių vargonus jau beveik pilnai išstūmė džazai. Net Vatikano

bažnyčiose "Ave Maria" išpildo džazai, o JAV praėjusiais metais maldai "Tėve mūsų" buvo sukurta muzika pagal... rok-n-rol melodiją.

Kad bažnyčias labiau lankytų, dvasininkai kviečia į jas operos ir baleto solistus atlikti įvairių ištraukų iš... biblijos.

Vieną 1960 m. vasaros rytą pamaldūs katalikai, atėję pasimelsti į Turino katedrą, buvo nemažai nustebinti, vietoj įprastos dvasininko figūros pamatę... šokančias baletrinas. Jiems buvo paaiškinta: repetuojamas baletas šventraščio motyvais.

Vatikanas stato įvairius kino filmus biblijine tematika.

Vakaruose bažnyčias "puošia" abstrakcionistiniai paveikslai. Abstrakcionizmas traukia žmogų į mistiką, religija—taip pat. Taigi, jie suranda bendrą kalbą.

Daugelio abstrakcionistų "kūryba" skirta biblijinei tematikai. Didžiulės šlovės Pietų Amerikos katalikų bažnyčiose nusipelnė gvatemalietis Karlos Merida. Jo paveikslais papuoštos žymiausios Pietų Amerikos bažnyčios. "Mes... žavimės Meridos paveikslais, nurodančiais kelią į tas praretinto oro sritis, kur įsivaizdavimas pakeičia tikrovę", — rašė apie K. Meridą vienas jo katalikiškųjų kritikų.

Nemažesnės šlovės susilaukė ir amerikiečio Beršneiderio "skulptūra" — "Šventasis Sebastijonas". Ją sudaro medžio gabalas, mažai kuo primenantis žmogaus kūno kontūrus, į kurį iš įvairių pusių įbesta daugybė tikrų strėlių...

Tikrasis menas niekuomet nebuvo bažnytinis. Bažnyčia rėmė tik mistinį ir reakcinį meną, jeigu galima menu pavadinti. Didieji menininkai buvo didžiaisiais ne todėl, kad kūrė religine tematika, o todėl, kad, pasinaudodami religine mitologija, atvaizdavo realųjį savo epochos gyvenimą. Religija žlugdo menininko talentą. Joks genialus menininkas negali sukurti didžiųjų darbų, jeigu jis visai pasiduoda religijai.

Religinio meno tikslas — ne išaukštinti žmogų, o parodyti jo menkumą.

Tik tarybinis ir pažangusis pasaulio menas moko žmogų nugalėti sunkumus ir pačiam kurti laimę šioje žemėje.

Majakovskis ir lietuvių literatūra

DR. ANTANAS PETRIKA

(1963 m. liepos 18 d. sukako 70 metų nuo VI. Majakovskio gimimo. Tos sukakties proga dedamas ir šis apžvalginis straipsnis.)

Vladimiras Majakovskis buvo neabejotinai visų stambiausias tarybinės epochos poetas. Po Puškino ir Lermontovo, VI. Majakovskis rusų literatūroje pati ryškiausia figūra. Jis buvo poetas, beletristas, dramaturgas ir specifiškai rusiškojo futurizmo vadas. Jo literatūrinio darbo pradžioje buvo žymi italų futuristo Marineti įtaka, bet vėliau jis iš jos išsilaisvino ir drožė grynai rusiškuoju keliu. Apie Marinetį Majakovskis sakydavo: „aš bolševikas, jis—fašistas.“

Rašyti Majakovskis pradėjo gana jaunas, apie 1912 metus. Iki 1915-16 m. jis atidavė nemažą duoklę futuristinės kūrybos metodui, nors grynu formalistu jis niekad nebuvo. Majakovskis nebuvo tuščių asonansų bei rimų gamintojas. Savo poemoje „Karas ir pasaulis“ 1916 m. jis jau kėlė revoliucinius šūkius. Majakovskis be gailėsčio plakė visokios rūšies estetus, simbolistus ir kitokius buržuazinio miesčionizmo adoratorius; jis „skėlė antausį visuomenės skoniui“ ir be saiko rafinuotam klasicizmui. Naujoms idėjoms reikšti jis ieškojo ir naujų formų; negi pilsį jauną vyną į senas, supelėjusias statines! Kapitalistinį miestą, tą grobuoniškojo oktapo „leprozoriumą,“ kuriame be gailėsčio išnaudojamos dirbančiųjų jėgos, Majakovskis čaižė kritikos botagu.

Vladimiras Majakovskis, tasai Siečės kazokų ainis, gimė 1893 m. Gruzijos (Kaukazo) kaime Bagdani, dabar vadinamam jo vardu. Jo tėvas buvo neturtingas girininkas. Iš pat jaunystės V. Majakovskis matė daug vargo ir anksti įsijungė į kovotojų gretas. Jis buvo kelis kartus kalintas, kaip politinis, savo apylinkės kalėjimuose. Mokėsi Kutaise ir Maskvoje. Į Maskvą atvyko 1906 m. ir tęsė studijas gimnazijoje, iš kurios jį, kaip priešcarinį agitatorių, 1910 m. pašalino.

Vienuolika mėnesių jis išsėdėjo Butirkų kalėjime. Iš ten išleistas, 1911 m. jis stojo į Maskvos dailės mokyklą, kurioje susipažino su Davidu Burliuku ir kitais rusų kubofuturistais.

Pirmojo imperialistinio karo pradžioje VI. Majakovskis dirbo braižytoju ir rašė eilėraščius, kurių niekas nenorėjo spausdinti; juos leido jisai pats. 1915-16 metais jo poezijoje pasirodė pirmieji revoliuciniai dainai, kurie 1917 metų Spalio revoliucijos poveikyje taip skaisčiai pražydo pilnavidurėm raudonom rožėm! Nuo 1917 m. Majakovskis rašė revoliucinio utilitarizmo temomis, pabrėždamas kasdieninio, nerafinuoto žodžio reikšmę poezijoje, paneigė senąsias poetines kategorijas, estetinio momento elementus pakeisdamas socialine funkcija. Majakovskis poeziją laikė revoliucinės kovos ginklu ir komunistinės propagandos įrankiu. Be poezijos, jis reiškėsi kaip agitatorius, propagandininkas, satyrikas, pamfletierius, plakatininkas. Visą didžiulį savo talentą jis atidavė proletarinėm masėm. Majakovskis buvo didelis novatorius, naujos revoliucinės poezijos pradininkas. Jis drąsiai laužė senąsias atgyvenusias poezijos sandaras bei tradicijas ir kūrė naujas publicistines revoliucinės eilėdaros formas.

Maskvoje, Tagankos rajone, siauroje gatvelėje, ir dabar tebestovi dviejų aukštų namas, prie kurio prikalta marmurinė lenta su įrašu: „Čia gyveno poetas Vladimiras Majakovskis 1926-1931 m.“ Ten yra Majakovskio muziejus (įkurtas prieš 24 metus), kuriame sudėta poeto gyvenimą pavaizduojanti eksponatai, jo darbų pavyzdžiai, asmeniniai dalykėliai, kuriuos velionis brangino, ir kt. Muziejų lanko tūkstančiai poeto gerbėjų—tarybinių ir užsieninių.

Apie savo darbą Pilietinio karo metu VI. Majakovskis rašė: „Dirbome didžiuliame, nekūrentame, šaltame kambaryje. Gulda-

vau, po galva pasidėjęs ne priegalyvi, o paprastą pliauską, kad nepramiegočiau ir laiku apibrėžčiau blakstienas įvairiems Judeničiams ir Denikinams." Tai buvo vargo ir sunkaus darbo metai! Jo piešti plakatai, su tinkamais šūkiomis, efektingai veikė minią. 1923-25 m. Majakovskis redagavo žurnalą "Lef" ("Kairusis menų frontas"), vėliau pasivadinusį "Ref" ("Revoliucinis frontas"). 1925 m. poetas keliavo po Prancūziją, Jungtines Amerikos Valstijas, Meksiką ir kitas šalis. Įsigytus įspūdžius jis aprašė savo eilėraščiuose.

Vl. Majakovskis ypačiai pasižymėjo savo ilgesnėse poemose kaip "Debesis su kelnėmis," "Misterija-Buff," "150,000,000," "Leninas" ir kitose. Paskutinė ilga poema "Visu balsu," kuria jis bandė kalbėti į žmonijos ainius, į ateities žmones,—liko nebaigta, parašyta jai tik įvadas. Greta politinių eilėraščių, poetas rašė nemaža ir lyrinių poemų: "Myliu," "Apie tai" ir kt. 1930 m. balandžio 14 d., jo "meilės valčiai sudužus į buitį," kaip pats Majakovskis paliktame raštelyje sakė, jis Maskvoje nusižudė.

Majakovskis išgyveno nors trumpą (tik 37 metus), bet gana audringą gyvenimo laikotarpį, ir tai ne kaip abejingas stebėtojas, bet kaip veiklus jo dalyvis. Daugelis jo "adoratorių," ypatingai iš keturvėjininkų balagano, žavėjosi tik jo formos pranašumu, bet nematė poeto revoliucionieriaus. "Tai pažymėti ypač svarbu dėl to, kad kaip tik anksčiau pas mus buržuazinėje Lietuvoje buvo nemaža tokių 'gerbėjų,' kurie jame ypač brangino pirmąjį—'futuristinį'—jo kūrybos periodą ir jo formos naujoviškumą bei 'ekstravagantiškumą', atmesdami Majakovskį pirmiausia kaip revoliucinį poetą, savo poezija kovojusį prieš buržuazinę santvarką, savo kūrybą laikiusį ne 'poetinių šposų' darymu, bet be galo rimtu, didelės socialinės reikšmės darbu**).

Tuometinės Lietuvos buržuazinė spauda, o vėliau net ir patys kai kurie buvę keturvėjininkai, žiauriai puolė Majakovskį dėl jo ideologinių pažiūrų ir jo revoliucinės kūrybos. Už tokią Majakovskio-kovotojo mis-

interpretaciją keturvėjininkus negailestingai smerkė "Kibirkštyje" (1925 m. nr. 6-7), be kitų, ir V. Gelazis (V. Kapsukas).

Akademikas Kostas Korsakas savo straipsnyje "Vl. Majakovskis ir lietuvių literatūra"* apie Majakovskio įtaką lietuvių rašytojams sako:

"Iš visų tarybinių poetų Vl. Majakovskis, be abejo, daugiausia turėjo įtakos naujosios lietuvių poezijos raidai, ir jo vardas—šalia M. Gorkio—iš visų tarybinių rašytojų naudojosi gal didžiausiu populiarumu lietuvių literatūroje ir buržuazinėse santvarkose laikais."

Bene tik pirmas įžymesnis lietuvių poetas, pradėjęs kurti Majakovskio įtakoje, buvo Artūras Regratis (Kazys Šlaitas). Jo 1923 m. sukurtas eilėraštis "Protesto demonstracija" aiškiai rodo Majakovskio poezijos poveikį. Tai žymu ir vėlesniuose jo darbuose. Majakovskio įtaka žymi ir ankstyvesniuose eilėraščiuose V. Montvilos, A. Venclovos, T. Tilvyčio, P. Cvirkos, S. Nėries, K. Korsako ir kitų poetų.

Pirmas Vl. Majakovskio poezijos vertimas lietuvių kalba buvo išspausdintas 1924 metų pradžioje pasirodžiusio futuristų "Keturių vėjų" žurnale— "Broliai rašytojai,"—išverstas Salio Šemerio (Šmerausko). Keturvėjininkai vertino pirmuosius Majakovskio kūrinčius dėl jo formos pranašumo ir stiliaus "ekstravagantiškumo." Kai Majakovskis, Spalio revoliucijos pradžioje, priartėjo prie bolševikų ir pradėjo dirbti jų naudai, keturvėjininkai nuo jo nusikreipė.

Pasirodžius 1930 metų pradžioje pažangiam žurnalui "Trečiam frontui," kurį redagavo A. Venclova, Majakovskis įsigijo ten pilnas pilietines teises. Ten buvo spausdinami jo revoliuciniai raštai, kurie žymia dalimi prisidėjo ir prie "Trečio fronto" uždarymo. Kauno žvalgybininkai išsigando maištingos žurnalo dvasios ir šeštajam numeriui jau neleido išeiti. Majakovskiui mirus, "Trečias frontas" trečiajame numeryje, be nekrologo, išspausdino jo 1923 m. parašytą autobiografinę poemą "Aš pats." Kiekviena žurnalo numeryje Majakovskis reiškėsi vis stipriau ir jo vardas kilo lietuvių li-

*) Antanas Venclova. "V. Majakovskis—eilėraščiai," p. 12.

*) Ten pat, p. 15.

teratūroje. Apie tai gana ryškiai pasisako K. Korsakas*)

“Jeigu keturvėjininkai stengėsi sekti Vl. Majakovskį ir kitus rusų futuristus grynai formaliniu požiūriu, tai trečiafrontininkai kaip tik, pirmiausia, mokėsi iš Vl. Majakovskio turinio aktualumo ir idėjinio griežtumo, mokėsi socialistinės poezijos meno, nors dėl fašistinio režimo sąlygų jiems ir nevisada pasisekdavo pakankamu aiškumu išreikšti savo užsimojimus. Tačiau ir to meto sąlygomis jie savo poetines deklaracijas skelbė majakovskišku balsu... Taigi trečiafrontininkams Vl. Majakovskio įtaka buvo jau daug reikšmingesnė, negu kuriai kitai ano meto lietuvių poetų grupei...”

“Kad iš Vl. Majakovskio poezijos išverta tada taip mažai, būta įvairių priežasčių, tačiau visų svarbiausioji—lietuviškosios buržujijos baimė tos poezijos, jos revoliucinio turinio, jos socialistinių idėjų. Buržuazinė cenzūra nemėgo Vl. Majakovskio ir kliudė jo žodžiui pasirodyti lietuviškai.”

Dar lenkų tebevaldomame Vilniuje 1937 m. išleistame almanache “Vingyje” buvo išspausdinta pirmosios dalies vertimas Majakovskio poemos “Debesis su kelnėmis.” 1925 m. moksleivių žurnale “Aušrinėje” nr. 6 buvo įdėta Majakovskio “Kairiojo maršo” fragmentas. Žurnalas buvo Lietuvos cenzūros sulaukytas, o poemos autorius “in absentia” nubaustas.

Geriausieji Majakovskio kūriniai labiausiai paplito Lietuvoje tik susikūrus ten tarybinei vyriausybei. Tuomet jokie cenzoriai nevaržė jo poezijos vertimams pasirodyti. Be to, jo kūryba buvo laisvai komentuojama, sekama ir diskutuojama. Jo kovingo stiliaus bei turinio poveikyje, kaip jau esame minėję, rašė savo eilėraščius daugelis pirmaeilųjų pažangiųjų Lietuvos poetų; Salomėja Nėris, Antanas Venclova, Kostas Korsakas, Jonas Šimkus, Vy-

tautas Montvila, dalinai Liudas Gira ir kiti. Be suklydimo baimės galima sakyti, jog Majakovskio įtaka Lietuvos rašytojams, ypatingai poetams, buvo ir yra didesnė, negu kurio kito rusų rašytojo.

Apie jo santykį su Komunistų Partija Majakovskis pasisako savo eilėraštyje “apie tarybinį pasą.” Jo atsakymas:—“Šimtas komunistinių knygelių, kurias parašiau, tai mano Partijos bilietas.”

Kad Vl. Majakovskis buvo tikrai revoliucinis poetas, pakanka to, kad jį žiauriai puolė ir jo kūrybą šlykščiai niekino vienas reakcingiausių Lietuvos klerikalų—Adomas Jakštas (prel. Aleksandras Dambrauskas). Jisai klerikalų žurnale “Židinyje” (1931 m. nr. 7, 8-9) traktuoja Majakovskį kaip nedviprasmiškai tarybinį, revoliucinį poetą ne kad jį iškelti, bet kad paniekinti. Kartu, žinoma, nepasiekdamas paties Majakovskio, Jakštas pirštu rodo bent į tuos Lietuvos rašytojus, kurie vertė ar spausdino kalbamojo poeto raštus, į tuos, kurių kūryba artimai siejosi su Majakovskio raštais bei idėjomis. Jakštas tai darė aiškiu sumetimumu—kad smetoninė žvalgyba savaip susidorotų su jo nurodytais asmenimis. “Idėjos ryšį” su Majakovskiu žurnalas (“Židinys”) aptinka K. Žvaigždulio, Jono Snarskio ir dar vieno kito kūryboje. ‘Kuopininkas,’ atseit—komunistas,—sušunka straipsnio autorius apie vieną savo auką. Siaučiant reakcijai Lietuvoje, tokia Majakovskio sekėjų kritika reiškė paprastą įskundimą, paliekant tolesnį šio rašytojo likimą spręsti smetoninei žvalgybai.”*)

Iš visa to, kas aukščiau pasakyta, matome, jog Vladimiras Majakovskis buvo didelio talento poetas, taurus menininkas, sąmoningas revoliucionierius ir energingas kūrėjas-rašytojas. Jo darbas buvo pavyzdžiu daugeliui jaunesniųjų poetų.

*) P. Užkalnis. “Majakovskis ir lietuvių literatūra,” psl. 95.

*) Ten pat, psl. 22, 24.

V. Mykolaitis-Putinas

MOCARTAS

Nušviestoj žibintų salėj
Laukia grovai, kunigaikščiai ir karaliai.
Laukia freilinos ir damos —
Visas dvaras — orūs ponai.
Čeža šilkas, žėri auksas,
Suknios, bantai ir žiponai.
O šešėly prie kolonos prisiglaudus,
Laukia ji,
Ta nekviestoji
Baltaplaukė.
Ji manęs ir vakar laukė.
Liesas veidas, juodos akys prisimerkė,

Ir skruostai giliai įdubę,
Ir pablyškusiame veide
Blankios lūpos prasiskleidę, —
Ar ji šypsosi, ar verkia,
Aš įspėti negaliu.

Grojų didelį koncertą.
Nušviestoj žibintų salėj
Klauso damos, kunigaikščiai
Ir karaliai.
Paklausyt manęs čia verta.
Esu mėgiamas maestro.
Man juk plaukia iš orkestro
Taip linksmai, taip negirdėtai
Grakštūs, skambūs, melodingi minuetai.
Čia svajingi, čia aistringi,
Čia neramūs, —
Jais taip žavis dvaro freilinos
Ir damos.

Ne, ne taip skambėkit šiandien,
Instrumentai!
Mano temai, sielvartingai išgyventai,
Reikia natą rast kitokią.
Jos dar niekas nesuvokia.
Man vienam tik šiandien leista
Rasti atmainą jos keistą.
Štai liepsnelės žibintų
Aidi jau garsai kiti,
Vaško žvakėse suspindus
Virpa ašara skaisti.
Groju naują menuetą,
Nematytą, negirdėtą.

Dvaro freilinoms ir damoms
Baliuj jojo nepašokti,
Ir pudrotiems kavalieriams
Jojo pa nebesuvokti.
Klauso kunigaikščiai ir karaliai,
Ir suglumę, ir iškaite,
Ir grakščiu išskleidžia mostu
Batistinę skepetaitę.
Ak, jo klausosi ir ta
Neprašyta, nekviesta
Baltaplaukė.
Ji manęs kasdien čia laukė.
Liesas veidas, juodos akys prisimerkė,
Ir pablyškusiame veide
Blankios lūpos prasiskleidę, —
Ar ji šypsosi, ar verkia,
Aš įspėti negaliu.

Neseniai mane atlankė
Paslaptingas, juodos svečias.
Jis lig sutemų sėdėjo
Ir kalbėjo, ir tylėjo.
O kai baigė degti žvakė,
Jis man "Requiem" užsakė,
Iškilmingą, paskutinę
Sielai giesmę šermeninę.

Ir dabar man nuolat kužda
Griaučiai iš kapų pakilę:
Dies irae, dies illa...
Ir širdis skeveldrom skyla,
Kaip taurė skausme sugurus:
Quid sum miser tunc dicturus.
Ne, nenoriu žemėj liktis:
Voca me cum benedictis
Ir sakau: numirk, varguoli!
Tavo ankštą skurdo guolį
Tuoj pakeis kieta lenta,
Juoda drobe pridengta.

Paskutinę naktį žvakė
Man jau šviesti atsisakė.
Kitko nieko neprašau —
Sau tą "Requiem" rašau.
O kerčioj nykiam šešėly
Vėl matau tą baltaplaukė.

Ir čionai manęs ji laukia.
Liesas veidas, juodos akys prisimerkę,
Ar ji šypsosi, ar verkia,
Aš įspėti negaliu.
Ak, ir mano akys merkias,
Svyra svaigstanti galva.
Duokš man ranką — ir eiva...

Jojo nieks nesigailėjo
Niekas jo nepalydėjo,
Niekas baltų gėlių vainiko
Ant jo kapo nepaliko.
Kur tas kapas, nieks nežino.
Gal brūzgyne kapinyno,
Kur varguoliai ir bedaliai
Pūva lygiai kaip karaliai.
Tik nespaudžia jų krūtinį
Svoris plytų marmūrinių.
Pro kapyno augmeniją
Jie nematomai atgyja,
Melsvą ugdo jie gėlelę,
Kur į saulę žiedą kelia.

Ir jisai taip pat atgijo,
Dar vešliau jis suklestėjo,
Dar skaisčiau jis pražydėjo,
Dar saldžiau jisai pragydo,
Nei tie paukščiai, kur parskrido
Rytmetį pavasaringą
Su giesme šviesia, viltinga.

Nušviestoj žibintų salėj
Šiandien laukia ne markizai, ne karaliai.
Šiandien laukiu jo ir aš,
Šiandien lauki jo ir tu,
Laukia su mumis kartu
Ir slaptą baltaplaukė,
Kur visuomet jojo laukė.
Liesas veidas, juodos akys prisimerkę,
Ir pablyškusiame veide
Blankios lūpos prasiskleidę.
Ar ji šypsosi, ar verkia,
Nežinau — — —

Literatūra ir menas, 1963 m. vas. 2.

A. Strazdelio kūryba

(Tąsa iš 86 pusl.)

konkretumas, daiktiškumas, aiškumas, dainingumas, kalbos paprastumas — yra susijusios su liaudies poezijos tradicijomis.

A. Strazdo dainelės, sukurtos paprastai, be jokių įmantravimų ir radusios liaudies širdyje plačiausią atgarsį, tarsi dar kartą patvirtina tą didžiąją tiesą, kad ne kraštutinis formalizmas, ne atitrūkimas nuo liaudies daro poetą didelį ir reikšmingą, o atvirkščiai, visiškas sutapimas su liaudimi, jos siekimais.

Pasiekti gilaus liaudiškumo Strazdui ir padėjo glaudūs ryšiai su liaudimi, geras liaudies gyvenimo, jos vargų ir lūkesčių pažinimas. Jis pats buvo kilęs iš liaudies ir neatitrūko nuo jos visą gyvenimą. Suponėjusios dvasininkiškosios vyresnybės jis buvo ujamas, niekinamas, mėtomas iš vietos į vietą, net kalinamas. Tačiau bendras kelias su liaudimi A. Strazdui buvo ne tik kelias į skurdą, vargą, bet ir kelias į sąmoningą gyvenimą, kelias į kūrybą ir nemirštamą garbę: liaudyje jis savo kūrybai rado tinkamą tematiką, problematiką ir išraiškos formą. Tai, ką Strazdas rado liaudyje, jis gražino tai pačiai liaudžiai, tik ryškesniu pavidalu, keldamas liaudies sąmoningumą, skatindamas ją tobulėti, siekti šviesesnio gyvenimo.

Kaip tik už tai jis ir išliko gyvas lietuvių liaudies širdyje, savo poetiniu žodžiu amžiams įėjo į lietuvių literatūrą. Kaip tik už tai jis karštai mylimas ir tarybinio skaitytojo.